

PILIE TINĖS VISUOMENĖS INSTITUTAS

VALDŽIOS IR NEVYRIAUSYBINIO SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMO VIEŠOSIOS POLITIKOS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĖ STIPRINIMAS

METODINĖ-INFORMACINĖ MEDŽIAGA PROJEKTO DALYVIAMS

VALDŽIOS IR NVO SEKTORIŲ BENDRADARBIAVIMAS: NEIŠNAUDOTOS GALIMYBĖS

WWW.CIVITAS.LT

WWW.FACEBOOK.COM/CIVITAS.LT

**Projektą „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos
sprendimų priėmimo procese stiprinimas“ įgyvendina**

Pilietinės visuomenės institutas

Projekto partneriai:

Viešoji įstaiga „NVO Teisės institutas“

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

LR Seimo Kanceliarija

Projektas „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos
sprendimų priėmimo procese stiprinimas“ (projekto kodas: VP1-4.1-VRM-08-V-01-015)
remiamas Europos Socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis pagal
Europos Komisijos Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

© Pilietinės visuomenės institutas

Medžiagą parengė:

Ieva Petronytė, Maryja Šupa, Agnė Markauskaitė, Darius Kuolys, Rūta Žiliukaitė

Kilus klausimams, maloniai prašome kreiptis: civitas@civitas.lt

**I dalis: metodinė-informacinė medžiaga
viešojo sektoriaus darbuotojams**

Pratarmė

Lietuvos ir tarptautiniai tyrimai rodo, kad šalies visuomenė yra pilietiškai pasyvi ir menkai naudojami savo teisėmis bei galimybėmis dalyvauti politinių sprendimų priėmimo procese. Atsakingos valdžios institucijos menkus piliečių pajėgumus naudotis valstybinio sektoriaus teikiama informacija ir kokybiškai dalyvauti viešųjų sprendimų priėmimo procesuose taip pat laiko opia problema. Toks visuomenės pasyvumas neužtikrina kokybiško viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo „grįžtamojo ryšio“, neskatina valdžios atvirumo, nepadeda išplėtoti laisvai politinei bendruomenei būtino piliečių ir valdžios bendradarbiavimo.

Tad projektu „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese stiprinimas“ siekiama paskatinti valdžios ir nevyriausybinių sektoriaus (toliau – NVO), suvokiamo kaip pilietinės visuomenės institucinė apraiška, bendradarbiavimą ir partnerystę viešosios politikos sprendimų priėmimo procese (pirmiausia čia turima galvoje teisėkūra ir teisėkūros priežiūra). To siekiama, viena vertus, per tyrimais pagrįstą egzistuojančių NVO įtraukimo į viešosios politikos sprendimų priėmimo procesą mechanizmų tobulinimą ir naujų kūrimą, antra vertus, per informacijos apie valdžios ir NVO bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese galimybes ir būdus aktyviai, įvairiapusę sklaidą Lietuvos regionuose bei bendradarbiavimui reikalingų žinių suteikimą, įgūdžių ugdymą tarp vietos valdžios institucijų darbuotojų ir vietos NVO lyderių. Konstruktivus NVO lyderių dalyvavimas įgalins visavertį valdžios ir NVO dialogą, bendradarbiavimą bei partnerystę, o tai savo ruožtu kels įgyvendinamos viešosios politikos kokybę.

Projektas orientuotas į vieną plačią tikslinę grupę, kurią sudaro: nacionalinių valdžios sektoriaus institucijų tarnautojai, darbuotojai ir politikai, kuriems bus pasiūlyti nauji efektyvūs, tyrimais pagrįsti, bendradarbiavimo su NVO viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmai, bei vietos valstybinio sektoriaus darbuotojai ir NVO atstovai, kurie turės galimybę susipažinti su galimais bendradarbiavimo mechanizmais šioje srityje, visuomenės poreikiu jais naudotis bei įgis konstruktyviam valdžios – nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimui reikalingų žinių bei įgūdžių.

Taip projekte sprendžiamos tokios tikslinių grupių problemos kaip, viena vertus (pirmoji plati tikslinė grupė), konstruktyvaus ir laiku pateikiamo viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo „grįžtamojo ryšio“ nebuvimas, neefektyvi visuomenės skatinimo įsitraukti komunikacija ir teikiamų būdų visuomenei įsitraukti į viešosios politikos sprendimų priėmimo procesus neišnaudojimas, antra vertus (antroji plati tikslinė grupė), informacijos apie galimybes ir būdus dalyvauti viešųjų sprendimų priėmimo procese stygius, iš to plaukiantis pasyvumo ir nepasitikėjimo jausmas.

Renginio tikslas

Organizuojamo renginio tikslas – išsamiai supažindinti viešojo sektoriaus atstovus su esamais bei siektiniais valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmais, paskatinti šiais mechanizmais naudotis juos pačius bei kviesti tai daryti NVO bei piliečius.

Renginio programos turinys:

1. Dalyviai supažindinami su dabartine NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimo priimant viešuosius sprendimus būkle, esamais ir siektiniais bendradarbiavimo mechanizmais, gerųjų praktikų ir veikiančių bendradarbiavimo atvejų pavyzdžiais, paskatinami jais sekti ir naudotis piliečių, NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimo mechanizmais.

2. Dalyviai supažindinami su II medžiagos dalimi ir apmokoma, kaip ja naudotis.

Etapai:

I etape (I-oji medžiagos dalis) į renginį Vilniuje susirinkę regionų vietos viešojo sektoriaus darbuotojai yra supažindinami su gerąja valdžios ir NVO bendradarbiavimo praktika. Projekto ekspertai supažindina juos su esamais bei siektiniais valdžios ir NVO bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmais, kviečia labiau įsitraukti į bendradarbiavimą ir įtraukti NVO į sprendimų priėmimo procesą.

II etape (II-oji medžiagos dalis) penkiuose Lietuvos regionuose vyksta renginiai vietos nevyriausybinių organizacijų atstovams, kuriuos veda Projekto ekspertai kartu su pirmajame renginyje dalyvavusiais Lietuvos rajonų vietos valstybinio sektoriaus darbuotojais. Vietos NVO atstovai supažindinami su esamais bei siektiniais valdžios ir NVO bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmais, skatinami aktyviai ir kritiškai naudotis valdžios teikiama informacija, atsakingai dalyvauti teisėkūroje ir valdžios priežiūroje.

Programa

Trukmė	Veikla	Tikslas	Patarimai
5 min.	Įvadas. Sąvokų apibrėžimas.	Vedėjas pristato renginio tikslą, planą ir pagrindines sąvokas.	<p>Pagrindinės sąvokos, kurias reikia pristatyti dalyviams:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Nevyriausybinių organizacijų (NVO);</i> • <i>Valstybės institucijos;</i> • <i>Bendradarbiavimas priimant viešuosius sprendimus.</i>
15 min.	Susipažinimas	Dalyviai susipažįsta vienas su kitu, pasidalina savo interesais	<p>Galimas prisistatymo turinys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Jūsų vardas</i> • <i>Iš kur Jūs esate? Kokioje institucijoje dirbate?</i> • <i>Kuo Jums aktualus šis renginys?</i> • <i>Ko Jūs tikėtės iš šio renginio?</i> <p>Po visų prisistatymų, renginio vedėjas trumpai apibendrina dalyvių interesus ir atsiliepia į jų lūkesčius – jeigu kai kurie lūkesčiai nesutampa su renginio turiniu, į tai reikia sureaguoti ir paaiškinti, ko iš tikrųjų reikėtų tikėtis.</p>
15 min.	Diskusija apie valstybės institucijų ir piliečių bendradarbiavimą	Dalyviai trumpai pasidalina esama patirtimi, žiniomis apie valstybės institucijų ir nevyriausybinių	<p>Diskusiją galima pradėti klausimais:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kaip Jūsų savivaldybėje vyksta bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų ir NVO?</i>

		<p>sektoriaus bei piliečių bendradarbiavimą.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Kokia yra Jūsų asmeninė patirtis bendradarbiaujant su valstybės institucijomis arba NVO, kai bendradarbiavimo tikslas yra viešųjų sprendimų priėmimas?</i> <p>Vedėjas fiksuoja dalyvių patirtį lentoje ir pabaigoje ją apibendrina, nuteikdamas dalyvius aktualumo ir motyvacijos aptarimui.</p>
15 min.	<p>Pristatymas – Valstybės ir piliečių bendradarbiavimo aktualumas, nauda bei motyvacija</p>	<p>Pristatomos bendros idėjinės gairės apie tai, kam reikalingas bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų, NVO sektoriaus, piliečių ir kodėl renginio dalyviai turi būti juo suinteresuoti.</p>	<p>Pristatymą galima baigti trumpa diskusija apie tai, kas labiausiai motyvuoja ir skatina (arba gali skatinti ateityje) pačius dalyvius įsitraukti į bendradarbiavimo veiklas.</p>
60 min.	<p>Pristatymas – Valstybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo, priimant viešuosius sprendimus, būklė Lietuvoje</p>	<p>Pristatomi pagrindiniai atlikto kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai. Remiantis tyrimo rezultatais, suteikiama informacija apie tai, kokių įgūdžių trūksta visiems bendradarbiavimo proceso veikėjams, aptariama švietimo, kompetencijų ugdymo svarbą sėkmingam bendradarbiavimui.</p> <p>Suteikiama informacija apie</p>	<p>Ši dalis turi įgyvendinti kelis tikslus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Suteikti bendrą informaciją apie bendradarbiavimo būklę;</i> • <i>Suteikti renginio dalyviams motyvaciją toliau aktyviai įsitraukti į projekto veiklą ir patys vesti renginius regionuose, nes būtent švietimas yra vienas iš svarbiausių veiksnių, galinčių keisti valdžios institucijų, NVO ir piliečių bendradarbiavimo praktikas.</i> • <i>Parodyti, kad sėkmingas valstybės ir piliečių bendradarbiavimas priimant viešuosius sprendimus</i>

		veiksnius, kurie skatina sėkmingą bendradarbiavimą.	<p><i>yra įmanomas ir įgyvendinamas procesas, nepaisant didelio šios srities problemų skaičiaus.</i></p> <p>Pristatymo metu aptariamas trūkstamas kompetencijas (ypač NVO sektoriaus) galima sieti su šio renginio ir renginių, kuriuos ves patys dalyviai, aktualumu. Jei įmanoma, kompetencijas galima susieti su konkrečia užsiėmimo pradžioje išvardinta dalyvių patirtimi.</p>
30 min.	Užsienio patirčių pristatymas	Pristatomos piliečių, NVO ir valdžios sektoriaus bendradarbiavimo viešųjų sprendimų priėmimo praktikos užsienio šalyse. Akcentuojami bendradarbiavimo mechanizmai ir sprendimai, aktualūs Lietuvai.	
10 min.	Klausimai-atsakymai		
45 min.	Pietų pertrauka		
30 min.	Pristatymas – Kokie įstatymai reglamentuoja valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimą, priimant viešuosius sprendimus? Kokiais tradiciniais	Suteikiama praktinė informacija apie tai, kokias bendradarbiavimo galimybes suteikia Lietuvos įstatymai, kaip reglamentuojamas bendradarbiavimas. Suteikiama praktinė informacija apie realius bendradarbiavimo mechanizmus.	

	bendradarbiavimo mechanizmais gali pasinaudoti piliečiai, norintys ištraukti į viešųjų sprendimų priėmimą?		
20 min.	Pristatymas – Kokios yra įdiegtos E-demokratijos priemonės ir kaip jos veikia?	Suteikiama praktinė informacija apie tai, kokios elektroninės dalyvavimo priemonės yra prieinamos Lietuvoje (tiek priklausančios valstybės institucijoms, tiek nepriklausomos iniciatyvos).	
20 min.	Pristatymas – Geroji valstybės institucijų, NVO ir piliečių bendradarbiavimo patirtis	Pristatomi žymiausi atvejai, kai bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų ir piliečių, priimant viešuosius sprendimus, buvo sėkmingas ir prisidėjo prie problemų valstybėje sprendimo.	
30 min.	Pristatymas – Renginių NVO atstovams medžiaga	Suteikiama praktinė informacija apie renginius, kuriuos ves patys dalyviai – jų turinį, eigą, darbą su auditorija, užduotis.	
10 min.	Klausimai-atsakymai		

5 min.	„Namų darbų“ užduotis	Vedėjas pristato dalyviams „namų darbus“ – priemonės, padedančias įtvirtinti renginio metu pateiktą medžiagą, ją praktiškai pritaikyti, bei panaudoti apmokant kitus.	
10 min.	Dienos refleksija	Dalyviai pasidalina išpūdžiais apie tai, ko išmoko ir kaip ši informacija jiems gali praversti ateityje.	<p>Pasidalinimą galima paskatinti klausimais:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kviečiame porą minučių pagalvoti ir pasidalinti išpūdžiais apie šiandienos renginį. Kas buvo nauja?</i> • <i>Kas atrodo naudingiausia?</i> • <i>Kas jau buvo žinoma iš anksčiau?</i> • <i>Kurias žinias labiausiai ir kaip pritaikysite ateityje?</i>
5 min	Renginio apibendrinimas, atsisveikinimas	Vedėjas trumpai apibendrina renginį: pranešimuose ir diskusijose paliestas temas, klausimus, primena svarbiausius diskusijų punktus ir išvalgas. Informuojama apie tolimesnius veiksmus projekte, renginius, bendravimą.	Naudinga dalyviams pasiūlyti (jei tai dar nepadaryta anksčiau) pasidalinti kontaktais, palaikyti ryšius ateityje.

Informacinė medžiaga

1. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir rekomendacijos

- LR įstatymai ir kiti teisės aktai įtvirtina pakankamai daug ir įvairių piliečių, NVO ir valstybės sektoriaus bendradarbiavimo mechanizmų, tačiau daug laisvės, kaip juos įgyvendinti, palikta pačioms institucijoms, tad nuo jų darbuotojų iniciatyvumo ir suinteresuotumo itin priklauso, kaip teisės aktuose numatyti piliečių įsitraukimo į sprendimų priėmimą būdai yra realiai įgyvendinami.
- NVO ir valstybės sektoriaus institucijos turėtų suvokti ir pozicionuoti viena kitą kaip partneres, o ne konkurentes. Tam reikalingas lūkesčių suderinimas, kiekvienos pusės tikslų suvokimas, aiški skirtis tarp viešąjį ir privatų interesą ginančių organizacijų, strategija, leisianti panaikinti konkurenciją tarp NVO ir valstybės įkurtų viešųjų įstaigų. Valstybės institucijos turėtų siekti įtraukti NVO, atstovaujančias kuo įvairesnius interesus ir veiklos sritis į sprendimų priėmimo procesus. NVO savo ruožtu turėtų ieškoti tarpusavio interesų suderinimo ir solidarumo kūrimo galimybių, kurios leistų formuluoti vieningesnę nei dabartinė sektoriaus poziciją bendradarbiaujant su valstybės institucijomis, supaprastintų bei pagreitintų bendradarbiavimo procesą.
- Tiek NVO, tiek valstybės institucijos turėtų bendradarbiavimą suvokti plačiau – ne tik kaip įsitraukimą į sprendimus, tiesiogiai susijusius su organizacijų ar jų veiklų finansavimu, socialinių paslaugų teikimu ir NVO veiklos reglamentavimu, bet ir kaip dalyvavimą priimant ekspertinius sprendimus įvairiose dalykinėse srityse, susijusiose su piliečių ir organizacijų atstovaujamaisiais interesais.
- Valstybės institucijų ir NVO sektoriaus tarpusavio pasitikėjimą didintų supratimas apie tai, kaip, atitinkamai, veikia NVO sektorius ir kaip priimami sprendimai valstybės institucijose, tęstinis bendradarbiavimas, skaidrumas, atvira komunikacija, stereotipų atsisakymas.
- Piliečių, NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimui itin didelę įtaką daro „žmogiškasis faktorius“ – asmeniniai ryšiai tarp piliečių, NVO ir valstybės institucijų. Nors, viena vertus, jie supaprastina ir palengvina bendradarbiavimo procesus, kita vertus, yra galimų protekcijų, personalizuotų įtakų šaltinis. Siekiant aiškiau apibrėžti, labiau institucionalizuoti bendradarbiavimą ir sumažinti žmogiškojo veiksnio įtaką ryšio tarp NVO ir valstybės institucijų užmezgimui ir palaikymui, praverstų renginiai arba interneto platformos, kurios padeda apsikeisti kontaktais ir susipažinti su skirtingų NVO atstovų ir valstybės tarnautojų veiklos sritimis.

- NVO sektoriaus kompetencijas reiktų papildyti teisės ir viešojo administravimo žinių pagrindais. Valstybės institucijų darbuotojų kompetencijas reiktų papildyti vadybos, komunikacijos, interesų derinimo ir klientų aptarnavimo įgūdžiais. Tiek vieniems, tiek kitiems abipusiam supratimui didinti ir vieni kitų veiklos principams labiau perprasti praverstų bendri edukaciniai renginiai, kurių metu būtų dalinamasi patirtimi ir problemomis, su kuriomis susiduriama, dalyvaujant viešųjų sprendimų priėmimo.
- Atskiros valdžios institucijos galėtų parengti vadovus, paaiškinančius savo institucijos kompetencijų ribas bei piliečiams suprantama kalba informuoti juos apie tai, už ką atsakingos skirtingo lygmens valstybės institucijos ir kokiais atvejais į jas prasminga kreiptis.
- Valstybės institucijos turėtų skatinti savo darbuotojus laikinai pačius ištraukti į NVO veiklą (pavyzdžiui, savanoriauti) tam, kad jie geriau suprastų šių organizacijų veikimo specifiką, perprastų jų galimybes ir turimą potencialą prisidėti sprendžiant atitinkamų sričių problemas, priimant viešuosius sprendimus.
- Siekdamas mažinti atotrūkį tarp e-demokratijos įrankių potencialo ir realaus šių priemonių panaudojimo, savivaldybės turėtų diegti interaktyvius įrankius – tokius, kurių tikslas būtų ne tik informuoti, bet ir įtraukti svetainės lankytojus į dialogą. Vien atitinkamų funkcijų diegimas neužtikrina tinkamo ir aktyvaus jų naudojimo. Savivaldybėms reiktų įsidiegti aiškia internetinės komunikacijos strategiją, kuri užtikrintų teikiamos informacijos kokybę ir gyventojų įtraukimą. Pavyzdžiui, vadovų darbotvarkės, tarybos, komitetų ir komisijų posėdžių darbotvarkės arba bent jau tvarkaraščiai galėtų būti sudaromi keliems mėnesiams į priekį, užtikrinant, kad suinteresuoti gyventojai žinotų, kaip yra planuojamas sprendimų priėmimas ir turėtų laiko tinkamai pasiruošti bei įsitraukti į jiems aktualių sprendimų priėmimo procesus.
- Savivaldybės galėtų aktyviau naudoti socialinių medijų teikiamas galimybes tiesiogiai komunikuoti su gyventojais, skleisti informaciją apie e-demokratijos įrankius, skatinti įsitraukti į sprendimų priėmimą, teikti grįžtamąjį ryšį.
- Kurti ir išlaikyti glaudesnę ryšį su NVO padėtų patogus informavimas savivaldybių interneto svetainėse – tai galėtų būti speciali iš pirmo puslapio lengvai prieinama skiltis, kurioje būtų teikiama aktuali informacija ir bendri ar atskiri (tam tikrose srityse, tam tikrais klausimais) kvietimai bendradarbiauti. Tokiu būtų didėtų ir komunikacijos skaidrumas – informaciją laiku galėtų sužinoti ne tik tie, kurie jau turi sukūrę asmeninių kontaktų tinklą, bet visi suinteresuoti asmenys. Mažinant neformalios komunikacijos kiekį ir keičiant ją viešai prieinama informacija, augtų NVO ir piliečių pasitikėjimas valstybės institucijomis.

- Nevyriausybines organizacijos turētu aiškiai komunikuoti savo tikslus ir interesus, o valstybės institucijos – kuo plačiau ir prieinamiau skleisti informaciją apie savo poreikius ir apie realias galimybes piliečiams bei organizacijoms įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą, taip pat teikti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip vyksta bendradarbiavimas.
- Būtinai mechanizmai, kurie padėtų kaupti ir viešinti gerąją valstybės ir piliečių bendradarbiavimo patirtį bei rezultatus.
- Norint kurti ilgalaikius, pasitikėjimu grįstus santykius tarp valstybės institucijų, reiktų mažinti *ad hoc* arba vienkartinį NVO įtraukimą į viešųjų sprendimų priėmimą, bei skatinti ilgalaikį, nuolatinį įsitraukimą į politikos formavimą, socialinių paslaugų teikimą, inovacijomis pagrįstą problemų sprendimą.
- Reikalinga aiškesnė norma, kas yra atsakingas už bendradarbiavimo inicijavimą – NVO sektorius ar valstybės institucijos ir kaip vyksta jo organizavimas. Tokiu būdu išvengiama nesusipratimo, kai kiekviena pusė laukia, kad kita padarytų pirmą žingsnį.
- Į konkretų sprendimo priėmimą įsitraukę NVO bei piliečiai turėtų prisiimti atsakomybę už dalyvavimą visame sprendimų priėmimo procese - nuo pradžių iki galo. Valstybės institucijos viso proceso metu turėtų teikti adekvatų grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip sekasi įgyvendinti siekiamą tikslą ir kokio būtent įnašo konkrečiu metu reikia iš NVO ar piliečio.
- Priimdami viešuosius sprendimus, valstybės institucijų darbuotojai turėtų orientuotis į galutinį rezultatą ir jo įgyvendinimą kartu su partneriais, ir, kur įmanoma, lanksčiau, adekvačiai konkrečiai situacijai, žiūrėti į biurokratinio proceso vykdymą.
- Siekiant įtvirtinti bendradarbiavimą tarp piliečių, NVO ir valdžios institucijų kaip pagrindinę viešųjų sprendimų priėmimo priemonę, būtina mažinti sėkmės priklausomybę nuo žmogiškojo faktoriaus ir atskirų valstybės sektoriaus darbuotojų kompetencijų. Valstybės institucijose turėtų būti įdiegti aiškūs procesai, kaip įtraukti piliečius į sprendimo priėmimą, juos organizuoti ir viešinti.

2. Įstatymai, reglamentuojantys valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimą

Siekiant, kad bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų ir valstybės piliečių iš tiesų būtų ne tik deklaruojamas, bet ir realiai įgyvendinamas, kad šie procesai vyktų atvirai ir skaidriai, kad kiekvienas suinteresuotas pilietis ar jų grupė žinotų, kaip gali įsitraukti į viešųjų sprendimų priėmimą, visų pirma reikalingos teisės aktuose tam įtvirtintos ir nustatytos galimybės.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje LR piliečiams laiduojama teisė dalyvauti šalies valdyme tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus (33 straipsnis). Pagrindiniame šalies įstatyme taip pat įtvirtinta peticijos teisė (33 straipsnis), teisė reikalauti skelbti referendumą (9 straipsnis), inicijuoti įstatymo leidybą (36 straipsnis), teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas, asociacijas (35 straipsnis).

Kituose teisės aktuose valdžios ir piliečių bendradarbiavimo, įsitraukimo būdai numatomi detaliau. Žemiau pateikiame jų sąrašą.

[LR KONSTITUCIJA](#), priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.

LR ĮSTATYMAI:

- [LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas](#), 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-717
- [LR Peticijų įstatymas](#), 1999 m. liepos 7 d. Nr. VIII-1313
- [LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas](#), 1998 m. gruodžio 22 d., Nr. VIII-1003
- [LR Referendumo įstatymas](#), 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-929
- [LR Teisėkūros pagrindų įstatymas](#), 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220
- [LR Teisės gauti informaciją įstatymas](#), 2000 m. sausio 11 d. Nr. VIII-1524
- [LR Viešojo administravimo įstatymas](#), 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234
- [LR Vietos savivaldos įstatymas](#), 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533

PROGRAMOS IR STRATEGIJOS:

- [Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 m. programa](#)
- [Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“](#)
- [Vietos bendruomenių savivaldos programa](#)
- [Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenių plėtros programa](#)

KITI DOKUMENTAI:

- [LR Seimo statutas](#)
- [LR Vyriausybės darbo reglamentas](#)
- Savivaldybių tarybų veiklos reglamentai

TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI:

- [Europos vietos savivaldos chartija](#),
- [Europos vietos savivaldos chartijos papildomas protokolas dėl teisės dalyvauti sprendžiant vietos valdžios reikalus](#)
- [Europos Tarybos Ministrų komiteto Rekomendacija Rec\(2001\)19 valstybėms narėms dėl gyventojų dalyvavimo vietos viešajame gyvenime](#)
- [Europos socialinė chartija](#)
- [Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija](#)
- [JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija](#)

3. Tradiciniai valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimo mechanizmai

Dalyvauti šalies valdyme Lietuvos piliečiams sudarytos įvairios galimybės: tiek „pasyvios“ (teisė gauti informaciją ir valstybės institucijų prievolė konsultuotis su NVO ir piliečiais), tiek „aktyvios“ (galimybė inicijuoti sprendimus, teikti siūlymus ir pan.).

Informavimas

Neabejotinai siekiant aktyvaus piliečių dalyvavimo tvarkant valstybės reikalus yra būtina sudaryti sąlygas piliečiams ir jų interesus atstovaujančioms nevyriausybinėms organizacijoms užtikrinti teisę gauti informaciją apie ne tik priimtus valstybės ar savivaldybės įstaigų ir institucijų sprendimus, bet ir rengiamus, planuojamus tvirtinti dokumentus, teisės aktus. Piliečiams ir suinteresuotoms NVO taip pat svarbu žinoti, kokias funkcijas tvarkant valstybės reikalus atlieka viena ar kita institucija. LR Teisės gauti informaciją įstatyme numatyta, kad informacija apie valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą, atliekamas įstatymuose numatytas funkcijas turi būti viešai skelbiama ir visiems prieinama neatlygintinai (6 straipsnis), numatoma tvarka ir galimybės piliečiams kreiptis informacijos į valdžios institucijas.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys piliečių informavimą: LR Vietos savivaldos įstatymas, LR Viešojo administravimo įstatymas, LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas.

Konsultavimasis

Lietuvos įstatymuose įtvirtintas ir konsultacijų su visuomene instrumentas. Konsultacijos gali būti susijusios su naujai priimamų, keičiamų įstatymų, teisės aktų projektų svarstymais, administraciniais sprendimais, susijusiais su bendrais teisėtais visuomenės interesais. Konsultacijos su visuomene apima tiek bendradarbiavimą su visuomenės

interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profesinių sąjungų, kitų nevyriausybinų organizacijų atstovais), tiek su gyventojais ir jų grupėmis.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys konsultavimąsi su piliečiais: LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas ir kt.

Posėdžių stebėjimas ir dalyvavimas juose

Lietuvos piliečiams įvairiuose teisės aktuose įtvirtinta galimybė dalyvauti LR Seimo, savivaldybių tarybų posėdžiuose (jei jie nėra uždari). LR Seimo atviri posėdžiai yra vieši ir juos gali stebėti visi, turintys teisę įeiti į LR Seimo rūmus. LR Seimo, LR Vyriausybės posėdžiai, taip pat ir dalies savivaldybių yra transliuojami internetu, institucijų svetainėse galima rasti jų įrašus. Informacija apie būsimus posėdžius (laikas, vieta, darbotvarkės) turi būti vieša ir prieinama.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys posėdžių stebėjimą ir dalyvavimą juose: Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Seimo statutas, LR Vyriausybės darbo reglamentas, Savivaldybių tarybų veiklos reglamentai ir kt.

Referendumas

LR Konstitucijos 9 straipsnis teigia, kad svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. Referendumą įstatymo numatyta tvarka skelbia Seimas, taip pat jis gali būti skelbiamas, jeigu to reikalauja ne mažiau kaip 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Tam tikslui iš ne mažiau nei penkiolikos rinkimų teisę turinčių piliečių sudaroma iniciatyvinė grupė. Visa procedūros eiga aprašoma LR Referendumo įstatyme.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys referendumo institutą: LR Referendumo įstatymas, LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas ir kt.

Įstatymų leidybos iniciatyva

LR Konstitucijos 68 straipsnyje įtvirtintos Piliečių įstatymų iniciatyvos teisės įgyvendinimas aprašomas Įstatymų leidybos iniciatyvos įstatyme, pagal kurį 50 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą ir jį Seimas privalo svarstyti, o ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų turi teisę teikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys piliečių įstatymų leidybos iniciatyvą: LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas ir kt.

Peticijos

Peticijos teisė – Konstitucijoje laiduojama teisė kreiptis į Seimą, Vyriausybę ar savivaldos institucijas (savivaldybės tarybą bei savivaldybės administracijos direktorių). Peticijoje išdėstomi reikalavimai arba siūlymai Peticijų įstatyme nurodytais klausimais, kai tam reikia priimti naują teisės aktą arba pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą, ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Kreipimasis, pripažįstamas peticija, jeigu jame dėstomi reikalavimai ir siūlymai šiais klausimais: žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo; valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimo; kiti visuomenei, savivaldybėms ar valstybėms svarbūs klausimai. Peticijos Seimui, Vyriausybei ar savivaldybės institucijoms gali būti teikiamos (raštu) tiesiogiai, paštu ar pateikiamos elektroniniu būdu. Pateiktas peticijas nagrinėja prie institucijų sudarytos Peticijų komisijos.

Įstatymai, reglamentuojantys peticijų institutą: LR Peticijų įstatymas ir kt.

NVO Tarybos

NVO plėtros įstatyme kaip viena iš valstybės ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo formų numatytas Nevyriausybinių organizacijų tarybos steigimas, kuri yra patariamoji institucija, užtikrinanti NVO dalyvavimą nustatant, formuojant ir įgyvendinant nevyriausybinių organizacijų plėtros politiką. Įstatymo 6-ame straipsnyje nusakoma, kad NVO taryba teikia siūlymus dėl NVO plėtros politikos ir jos įgyvendinimo, NVO programų ir priemonių finansavimo prioritetų LR Vyriausybei, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, formuojančioms ir įgyvendinančioms NVO plėtros politiką; kas dveji metai viešai skelbia NVO būklės Lietuvoje ataskaitą; atlieka kitas Tarybos nuostatuose numatytas funkcijas. Įstatymas taip pat numato ir NVO tarybų savivaldybėse steigimą (savivaldybės tarybos sprendimu), kurios taip pat teikia siūlymus savivaldybių taryboms dėl NVO veiklos skatinimo konkrečios savivaldybės teritorijoje.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys NVO tarybų sudarymą ir veiklą: LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, Nevyriausybinių organizacijų tarybos nuostatai, Savivaldybių nevyriausybinių organizacijų tarybų nuostatai ir kt.

Gyventojų apklausos

LR Vietos savivaldos įstatymas garantuoja gyventojams galimybę savo nuomonę viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymo klausimais pareikšti dalyvaujant vietos gyventojų apklausoje, kurių rezultatai yra patariamą pobūdžio. Apklausai gali būti teikiami klausimai, kuriuos savivaldybė sprendžia vykdydama savarankiškas funkcijas, tai pat dėl naujų savivaldybių steigimo, panaikinimo, teritorijų ribų bei centrų nustatymo ir keitimo.

Įstatymai, reglamentuojantys gyventojų apklausų organizavimą: LR Vietos savivaldos įstatymas ir kt.

Seniūnaičiai

Nuo 2008 m. LR Vietos savivaldos įstatyme atsirado svarbi dalis, reglamentuojanti gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo – seniūnaičio veiklą. Įstatymas įpareigoja Savivaldybės tarybą suskirstyti savivaldybės aptarnaujamą teritoriją į seniūnaitijas pagal gyvenamąsias teritorijas. Seniūnaičius renka seniūnaitijos gyventojai, o siūlyti kandidatus gali tik tos seniūnaitijos gyventojai bei nevyriausybinės organizacijos, asociacijos, įstaigų ir organizacijų kolektyvai, veikiantys toje seniūnaitijoje. Įstatyme apibrėžtos seniūnaičio teisės ir pareigos įtvirtina seniūnaičio kaip tarpininko vaidmenį tarp seniūnijos, savivaldybės atstovų ir gyventojų.

Seniūnaitis atstovauja gyventojų interesams, skatina gyventojus prižiūrėti gyvenamosios vietovės teritoriją, plėtoti ir organizuoti kultūrinį ir sportinį gyvenimą, prireikus dalyvauja organizuojant gyventojų apklausas, susitikimus su savivaldybės ar valstybės institucijų atstovais, teikia gyventojams informaciją apie įvairių įstaigų funkcijas, darbo laiką ir tvarką. Taip pat seniūnaičiai turi teisę gauti savivaldybės institucijų parengtus teisės aktų projektus ir priimtus teisės aktus, dalyvauti savivaldybės tarybos, komitetų posėdžiuose, išsakyti seniūnaitijos gyventojų nuomonę, siūlyti problemų sprendimo variantus.

Įstatymai, reglamentuojantys seniūnaičių veiklą: LR Vietos savivaldos įstatymas ir kt.

4. Formalios ir neformalios e-demokratijos priemonės

Nacionalinio lygmens E-demokratijos priemonės

- Elektroniniai valdžios vartai – <https://www.epaslaugos.lt/>

- Teisės aktų registras – <https://www.e-tar.lt/>
- LR Seimo posėdžių ir kitų renginių tiesioginės transliacijos ir vaizdo įrašai – http://www3.lrs.lt/pls/inter/w2008_home.dabarseime
- LR Vyriausybės viešosios konsultacijos – <http://www.lrvk.lt/lt/veikla/viesosios-konsultacijos/>
- Galimybė teikti siūlymą, kaip spręsti problemą keičiant esamus ar kuriant naujus teisės aktus – <http://tm.lt/teisini/>
- Aktualūs valstybės finansų duomenys – http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys

E-demokratijos galimybės savivaldybių interneto svetainėse

- Vadovų darbotvarkės peržiūra
- Elektroninis užsirašymas į priėmimą pas merą
- Svarstomų teisės aktų projektai ir susiję dokumentai, galimybė juos peržiūrėti ir komentuoti
- Priimtų teisės aktų projektai ir susiję dokumentai, galimybė juos peržiūrėti ir komentuoti
- Tarybos posėdžių dienotvarkės peržiūra
- Tarybos posėdžių medžiagos peržiūra
- Tarybos posėdžių vaizdo įrašai
- Tarybos balsavimų rezultatai
- Informacijos apie komitetų ir komisijų posėdžius peržiūra
- Galimybė pateikti savivaldybei pasiūlymą arba skundą
- Galimybė užduoti klausimą savivaldybės darbuotojams
- Gyventojų ir savivaldybės diskusijų forumas
- Virtualios gyventojų apklausos

- Galimybė internetu pateikti peticiją, ją pasirašyti
- Galimybė žemėlapyje pranešti apie konkrečioje vietovėje esančią problemą
- Savivaldybės puslapis socialiniuose tinklapiuose: Facebook, YouTube, Twitter

Neformalios iniciatyvos:

- Parašyk jiems – padeda piliečiams sužinoti savo atstovus valstybės institucijose (kas yra seniūnas, meras ar seimo narys) ir su jais susisiekti – <http://parasykjiems.lt>
- Ką veikia valdžia? – vienoje vietoje surenkama ir skelbiama valstybės ir savivaldybių institucijų informacija – <http://manovaldzia.lt/>
- Seimo posėdžių lankomumo ir balsavimo statistika – <http://seime.lt/>
- LR Seimo stebėsenos portalas, leidžiantis sužinoti, kaip balsavo Seimas, ir kurių Seimo narių ir partijų pozicijos panašiausios į svetainės lankytojo – <http://manoseimas.lt/>
- Racionalaus balsavimo sistema internete, leidžianti sužinoti, kuris politikas ar partijos yra arčiausiai Jūsų pažiūrų – <http://www.manobalsas.lt>
- Platforma, skirta visuomenei bendrauti su politikais, susipažinti su jų veikla ir rinkiminėmis programomis – <http://www.zinaukarenku.lt/>
- Portalas, paremtas Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos, Referendumų ir Elektroninio parašo įstatymais, siūlo teisėtą, nemokamą būdą teikti pilietines iniciatyvas ir palaikyti jas, pasirašant el. būdu – www.lietuva2.lt.
- Puslapis skirtas elektroninių peticijų kūrimui, talpinimui internete ir jų pasirašymui - e-peticija.lt (atkreiptinas dėmesys, jog peticijos tam, kad jas būtų galima pateikti, turi būti pasirašytos elektroniniu parašu; kitu atveju – tai puiki priemonė burti bendraminčių grupes, atkreipti dėmesį į problemas ir iniciatyvas)
- Atvirų duomenų prieiga – <http://www.atviriduomenys.lt/>
- Valstybės skolos stebėjimas – <http://www.2g.lt/>
- Pranešk apie korupcijos atvejus – <http://www.skaidrumolinija.lt/>

- Piliečių nurodyta informacija apie nelegalios prekybos taškus – <http://www.beseselio.lt/>
- Galimybė pranešti apie pastebėtus nesąžiningumo atvejus ir nusižengimus rinkimų metu – <http://baltosiospirstines.lt/pranesk>
- Nedidelių bendruomenių problemų sprendimų procesų viešinimas – <http://50000.lt/>

5. Gerųjų bendradarbiavimo praktikų pavyzdžiai

Kol kas gerųjų piliečių, nevyriausybinų organizacijų ir valdžios institucijų bendradarbiavimo sprendimų priėmimo procese pavyzdžių Lietuvoje nėra itin daug. Žemiau pateikiame porą didesnių ir žinomesnių atvejų.

Neliečiamo kapitalo fondas – apdovanota kaip geriausia teisėkūros iniciatyva

LR Teisingumo ministerija kelis metus iš eilės skelbė geriausios teisėkūros iniciatyvos rinkimus. Geriausia 2009 m. teisėkūros iniciatyva tapo siūlymas nustatyti, kad parama, gauta į Labdaros ir paramos fondų įstatyme reglamentuojamą neliečiamo kapitalo fondą, galėtų būti investuojama. Ją labiausiai palaikė tiek visuomenė, tiek teisės srities žinovai.

Geriausios teisėkūros iniciatyvos autoriai - Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Pilietinės atsakomybės fondas, NVO Teisės institutas ir UAB „Integrity“.

Už šią ir kitas Teisingumo ministerijai pateiktas piliečių iniciatyvas visi norintys galėjo balsuoti 2009 m. gruodį paskelbtuose „Geriausios teisėkūros iniciatyvos“ rinkimuose. Minėta iniciatyva išrinkta geriausia susumavus balsavusiųjų internete ir autoritetingos komisijos balsų rezultatus. Įvertinusi šio siūlymo aktualumą bei svarbą, Teisingumo ministerija 2009 m. spalį sudarė darbo grupę teisės aktų, kurie sudarytų prielaidas steigti ir funkcionuoti neliečiamo kapitalo fondams Lietuvoje, projektams parengti.

Teisingumo ministras, skelbdamas geriausią teisėkūros iniciatyvą, tikėjosi, kad tiek šie rinkimai, tiek dar aktyvesnis visų valstybės institucijų siekis bendradarbiauti su visuomene paskatins piliečių iniciatyvumą ir padės išsklaidyti nuogąstavimus, kad į jų teikiamus pasiūlymus nėra reaguojama.

Su Teisingumo ministerijai pateiktomis teisėkūros iniciatyvomis galima susipažinti Teisingumo ministerijos interneto svetainės „Teisėkūros iniciatyvų“ skiltyje. Čia taip pat galima pateikti naują pasiūlymą ar pastabą dėl teisinio reglamentavimo.

Pagal www.tm.lt ir www.nvoteise.lt informaciją.

Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LiJOT) įsitraukimas rengiant Nacionalinę jaunimo politikos plėtros programą

2010 m. LR Vyriausybė patvirtino Nacionalinę jaunimo politikos 2011 – 2019 m. plėtros programą – ilgalaikį valstybės planavimo dokumentą, kurio kūrime vienas iš aktyviausių veikėjų ir proceso stebėtojų buvo Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LiJOT).

Nacionalinė jaunimo politikos plėtros programa buvo pradėta ruošti 2009 metais. Šiam procesui LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija sukūrė atskirą darbo grupę, kurią sudarė LiJOT, Jaunimo reikalų departamento prie SADM bei LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai. 2010 metais darbo grupė turėjo 15 posėdžių. Programos kūrimo procesui užtrukus, LiJOT ne kartą kreipėsi į LR Socialinės apsaugos ir darbo ministrą, LR Prezidentę bei LR Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisiją prašydama nevilkinti vykstančių procesų, organizavo atskirus susitikimus su kitų ministerijų (Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Ūkio ministerijų) atstovais, kitomis suinteresuotomis pusėmis, bendradarbiavo su Nacionaline jaunimo reikalų koordinatorių asociacija. Taip pat nuogaštavimus dėl Nacionalinės jaunimo politikos plėtros programos LiJOT organizacijos narės išreiškė LiJOT 27-oje Asamblėjoje priimdamos rezoliuciją „Dėl ilgalaikės jaunimo politikos strategijos 2009-2018 metams kūrimo“.

Dokumento projektui pasiekus Vyriausybės lygmenį vyko nuolatinė aktyvi proceso stebėseną bei bendradarbiavimas su Vyriausybės atstovais. 2010 metų gruodžio 1 d. Nacionalinė jaunimo politikos plėtros programa 2011-2019 metams bei jos priemonių planas 2011-2013 metams buvo patvirtinti LR Vyriausybėje.

Rengiant programą vyko daug susitikimų su LiJOT Valdybos ir Jaunimo reikalų tarybos atstovais, taip pat LiJOT nuolat rengė konsultacijas su nariais šiuo klausimu. LiJOT pasiekimu galima laikyti tai, jog patvirtintos programos ir priemonių plano turinys atitinka LiJOT narių suformuluotas nuostatas dėl šio dokumento.

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais LiJOT teko susidurti bendradarbiavimo su valstybės institucijomis metu – įvairių institucijų skirtingas požiūris į jaunimą klausimas, nes ne visos institucijos vienodai traktuoja, kas yra jaunimas, jaunimo veikla, nėra įsigilinę arba neįsigilina į jaunimo klausimus, skirtingai vertina jaunimo politikos svarbą bendrame valstybės politikos kontekste. Įveikti šiuos iššūkius LiJOT padėjo konstruktyvus ir argumentų kalba paremtas bendravimas ir bendradarbiavimas, nuolatinis organizacijos kompetencijų gilinimas ir klausimo (problemos) išmanymas.

LiJOT patarimai kitoms NVO (ar piliečių grupėms), siekiančioms efektyvaus bendradarbiavimo su valstybės ar savivaldybių institucijomis: išlikti diplomatiškiems, bendrauti pagarbiai ir visuomet turėti ką pasiūlyti. Taip pat svarbu parodyti, kad NVO (ar piliečiai) turi pakankamai kompetencijų analizuoti situaciją, dokumentus, į juos išigilinti, kad sugebama ne tik nurodyti problemas, bet ir siūboma, kaip jas būtų galima spręsti. Pastebima, jog dažna nevyriausybinių organizacijų bėda – netaktiška kalbėjimo maniera ir neturėjimas pasiūlymų, kaip keisti, gerinti situaciją.

6. Užsienio patirties pavyzdžiai

Dėmesys atkreiptinas į šias Lietuvoje dar neprigijusias ar mažiau prigijusias užsienio valstybių patirtis:

- Tiek federaliniu, tiek provincijų lygmenimis **Kanadoje** taikoma **viešųjų konsultacijų procedūra** (numatyta keletas galimų procedūrų, kurias nacionalinė ar provincijų valdžia atsižvelgdama į situaciją gali pasirinkti pati). Pavyzdys: reguliariai vykstančios viešos konsultacijos dėl ateinančių metų biudžeto.
- Prieš svarbių dokumentų tvirtinimus **Danijos** savivaldybėse rengiamos **viešos apklausos**, pavyzdžiui, dėl savivaldybės strategijos (savivaldybės veiklos plano) ir įvairių kitų, savivaldybės gyventojų interesus liečiančių svarbių klausimų.
- Viena iš **Serbijos** savivaldybių, kuri pasižymi tuo, kad joje egzistuoja aktyvus **Piliečių Informavimo centras**, administruojantis paslaugų teikimą vieno langelio principu. Svarbu, jog Piliečių Informavimo centrą sudaro visuomeninių, nevyriausybinių organizacijų, taip pat savivaldybės atstovai.
- Bet kokiam piliečių įsitraukimui yra reikalinga lengvai prieinama informacija. **Šveicarijoje** nuo 2006 m. liepos 1 d. galiojant „viešumo“ įstatymui kiekvienas asmuo, neatsižvelgiant į jo pilietybę, turi teisę reikalauti ir gali **gauti viešus dokumentus** iš federalinės administracijos net nenurodydamas svarbių priežasčių.

(Pavyzdžiai pagal Pilietinės visuomenės instituto išleistą studiją „Lietuvos valdžia: atvirumo link?“ (Vilnius, Versus aureus, 2009); Vidaus reikalų ministerijos leidinį „Spręskite patys“ (http://www.logincee.org/remote_libraryitem/8902?lang=ar)).

Tačiau svarbu pažymėti, jog situacija Lietuvoje išsiskiria ne tuo, jog įstatymai nenumato pakankamai galimybių piliečiams ir NVO įsitraukti į viešųjų sprendimų priėmimą, bet tuo, jog įstatymuose numatytos galimybės yra menkai prigijusios praktikoje. Į kitas šalis galima žvelgti kaip į pavyzdį, kur tiek valstybės institucijos labiau kviečia aktyviai

naudotis bendradarbiavimo mechanizmais, stengiasi gyventojus įtraukti, tiek patys piliečiai yra su šiais mechanizmais labiau susipažinę, pasitikintys savimi bei savo galimybėmis ir aktyvesni.

7. Namų darbų užduotys

1. Išnagrinėkite 2-3 konkrečius atvejus savo savivaldybėje, kuriuos galima pavadinti gerosiomis bendradarbiavimo praktikomis, priimant viešuosius sprendimus. Atsakykite į šiuos klausimus apie kiekvieną atvejį:

- Koks sprendimas buvo priimamas? Kokią interesų sritį (sritis) jis lietė?
- Kokie partneriai (institucijos, organizacijos, pavieniai piliečiai) bendradarbiavo?
- Jei įmanoma sužinoti, kokius bendradarbiavimo mechanizmus taikė šie partneriai?
- Jei įmanoma sužinoti, kokios problemos kilo priimant sprendimą, ir kaip jos buvo sprendžiamos?
- Koks buvo bendradarbiavimo rezultatas?
- Kokia buvo nauda visuomenei?
- Ar šis bendradarbiavimo atvejis turi ilgalaikę perspektyvą?

Jeigu sunku rasti gerosios praktikos pavyzdžių, pasistenkite kuo įvairiau ieškoti informacijos – internete, spaudoje, klausinėjant kolegų, savivaldos institucijų ir NVO darbuotojų. Jei vis vien nepavyktų rasti nė vieno atvejo, paieškokite tokių atvejų vienoje iš kaimyninių savivaldybių.

2. Atsidarykite savo savivaldybės interneto svetainę ir išnagrinėkite joje teikiamas E-demokratijos galimybes. Atsakykite į šiuos klausimus:

- Kiek įvairių E-demokratijos priemonių siūloma Jūsų savivaldybės interneto svetainėje?
- Kaip veikia kiekviena iš jų?
- Kurios priemonės atrodo labiausiai patrauklios ir naudingos, o kurios – mažiausiai?

- Kuriais priemonėmis piliečiai naudojasi aktyviai (jei įmanoma nustatyti), kuriais – ne?
- Kurios priemonės, Jūsų nuomone, turėtų būti naudojamos aktyviau?
- Pasirinkite vieną iš siūlomų priemonių ir išbandykite ją praktiškai.

3. Išnagrinėkite pateiktą medžiagą. Pasigaminkite užrašus, kurie padės Jums šią medžiagą pritaikyti ir dėstyti kitiems.

**II dalis: metodinė-informacinė medžiaga
nevyriausybinio sektoriaus atstovams**

Pratarmė

Lietuvos ir tarptautiniai tyrimai rodo, kad šalies visuomenė yra pilietiškai pasyvi ir menkai naudojami savo teisėmis bei galimybėmis dalyvauti politinių sprendimų priėmimo procese. Atsakingos valdžios institucijos menkus piliečių pajėgumus naudoti valstybinio sektoriaus teikiama informacija ir kokybiškai dalyvauti viešųjų sprendimų priėmimo procesuose taip pat laiko opia problema. Toks visuomenės pasyvumas neužtikrina kokybiško viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo „grįžtamojo ryšio“, neskatina valdžios atvirumo, nepadaeda išplėtoti laisvai politinei bendruomenei būtino piliečių ir valdžios bendradarbiavimo.

Tad projektu „Valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese stiprinimas“ siekiama paskatinti valdžios ir nevyriausybinių sektoriaus (toliau – NVO), suvokiamo kaip pilietinės visuomenės institucinė apraiška, bendradarbiavimą ir partnerystę viešosios politikos sprendimų priėmimo procese (pirmiausia čia turima galvoje teisėkūra ir teisėkūros priežiūra). To siekiama, viena vertus, per tyrimais pagrįstą egzistuojančių NVO įtraukimo į viešosios politikos sprendimų priėmimo procesą mechanizmų tobulinimą ir naujų kūrimą, antra vertus, per informacijos apie valdžios ir NVO bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese galimybes ir būdus aktyvią, įvairiapusę sklaidą Lietuvos regionuose bei bendradarbiavimui reikalingų žinių suteikimą, įgūdžių ugdymą tarp vietos valdžios institucijų darbuotojų ir vietos NVO lyderių. Konstruktivus NVO lyderių dalyvavimas įgalins visavertį valdžios ir NVO dialogą, bendradarbiavimą bei partnerystę, o tai savo ruožtu kels įgyvendinamos viešosios politikos kokybę.

Projektas orientuotas į vieną plačią tikslinę grupę, kurią sudaro: nacionalinių valdžios sektoriaus institucijų tarnautojai, darbuotojai ir politikai, kuriems bus pasiūlyti nauji efektyvūs, tyrimais pagrįsti, bendradarbiavimo su NVO viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmai, bei vietos valstybinio sektoriaus darbuotojai ir NVO atstovai, kurie turės galimybę susipažindinti su galimais bendradarbiavimo mechanizmais šioje srityje, visuomenės poreikiu jais naudotis bei įgis konstruktyviam valdžios – nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimui reikalingų žinių bei įgūdžių.

Taip projekte sprendžiamos tokios tikslinių grupių problemos kaip, viena vertus (pirmoji plati tikslinė grupė), konstruktyvaus ir laiku pateikiamo viešosios politikos formavimo ir įgyvendinimo „grįžtamojo ryšio“ nebuvimas, neefektyvi visuomenės skatinimo įsitraukti komunikacija ir teikiamų būdų visuomenei įsitraukti į viešosios politikos sprendimų priėmimo procesus neišnaudojimas, antra vertus (antroji plati tikslinė grupė), informacijos apie galimybes ir būdus dalyvauti viešųjų sprendimų priėmimo procese stygius, iš to plaukiantis pasyvumo ir nepasitikėjimo jausmas.

Renginių tikslas

Organizuojamų renginių tikslas – išsamiai supažindinti NVO ir viešojo sektoriaus atstovus su esamais bei siektiniais valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo viešosios politikos sprendimų priėmimo procese mechanizmais, paskatinti ir įgalinti jais naudotis.

Renginių programos turinys:

Pirmieji renginiai – įvadiniai, skirti supažindinti NVO atstovus su teisės aktuose įtvirtintais valdžios ir NVO bendradarbiavimo mechanizmais, paskatinti jais naudotis. Iki antrųjų renginių atliekamos praktinės užduotys. Antrieji susitikimai skirti refleksijai, teigiamų/neigiamų patirčių aptarimui, sprendimų būdams siūlyti, taip pat – detalesniam susipažinimui su piliečių, NVO ir valdžios bendradarbiavimo mechanizmais elektroninėje erdvėje, NVO advokatavimo pagrindiniais principais, NVO nepriklausomumą ir savarankiškumą padedančiomis užtikrinti finansinės būklės stiprinimo strategijomis.

Programa

1 diena

Trukmė	Veikla	Tikslas	Patarimai
5min.	Įvadas. Sąvokų apibrėžimas.	<u>Vedėjas pristato renginio planą ir pagrindines sąvokas.</u>	Pagrindinės sąvokos, kurias reikia pristatyti dalyviams: <ul style="list-style-type: none">• NVO• Valstybės institucijos• Bendradarbiavimas priimant viešuosius sprendimus
15 min.	Susipažinimas.	<u>Dalyviai susipažįsta vienas su kitu, pasidalina savo interesais</u>	Galimas prisistatymo turinys: <ul style="list-style-type: none">• Jūsų vardas• Iš kur Jūs esate? Kokioje institucijoje dirbate?• Kuo Jums aktualus šis renginys?• Ko Jūs tikėtės iš šio renginio? Po visų prisistatymų, vedėjas trumpai apibendrina dalyvių interesus ir atsiliepia į jų lūkesčius – jeigu kai kurie lūkesčiai nesutampa su renginio turiniu, į tai reikia sureaguoti ir paaiškinti, ko iš tikrųjų reikėtų tikėtis.

40 min.	Diskusija apie valstybės institucijų ir piliečių bendradarbiavimą	<p><u>Dalyviai pasidalina patirtimi, aptaria bendradarbiavimo padėtį savo savivaldybėje.</u></p> <p><u>Toliau, pasidalinę į 4-5 žmonių grupes, dalyviai suformuluoja 5 lūkesčius, kuriuos siekdami bendradarbiavimo NVO atstovai turi valstybės institucijoms, ir 5 lūkesčius, kuriuos turėtų išpildyti pačios NVO, įsitraukiančios į viešųjų sprendimų priėmimą.</u></p>	<p>Diskusijos laiką galima skirstyti taip:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 10 min. bendras patirties aptarimas; • 10 min. lūkesčių suformulavimas grupelėse; • 15 min. grupelių suformuluotų lūkesčių aptarimas, užfiksavimas lentoje arba skaidrėje; • 5 min. balsavimas, 3 svarbiausių lūkesčių iš kiekvienos pusės išrinkimas. <p>Apibendrinamas išrinktus lūkesčius, vedėjas primena dalyviams, kad bendradarbiaujant labai svarbus pasitikėjimas ir abipusiškumas, todėl dalyviai turėtų suvokti ne tik savo, bet ir kitos pusės interesus.</p>
15 min.	Pertrauka		
10 min.	Pristatymas – Valstybės ir piliečių bendradarbiavimo aktualumas, nauda bei motyvacija	<p><u>Pristatomos bendros idėjinės gairės apie tai, kam reikalingas bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų, NVO sektoriaus, piliečių ir kodėl renginio dalyviai turi būti juo suinteresuoti. Sustiprinama/suformuojama bendradarbiavimo norma.</u></p>	<p>Pristatymą galima baigti trumpa diskusija apie tai, kas labiausiai motyvuoja ir skatina (arba gali skatinti ateityje) pačius dalyvius įsitraukti į bendradarbiavimo veiklas.</p>
30 min.	Pristatymas – Valstybės institucijų, nevyriausybinių	<p><u>Pristatomi atlikto kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai. Remiantis tyrimo rezultatais, suteikiama informacija apie</u></p>	<p>Pristatymą galima pabaigti diskusija – kokia yra dalyvių nuomonė apie šiuos principus, kaip</p>

	organizacijų ir piliečių bendradarbiavimo, priimant viešuosius sprendimus, būklė Lietuvoje. Pagrindiniai gero bendradarbiavimo principai	<u>veiksnius, kurie skatina sėkmingą bendradarbiavimą.</u>	juos būtų galima įgyvendinti praktikoje.
10 min.	Klausimai ir atsakymai		
40 min.	Pristatymas – Kokie įstatymai reglamentuoja valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimą, priimant viešuosius sprendimus? Kokie yra prieinami tradiciniai bendradarbiavimo mechanizmai?	<u>Suteikiama praktinė informacija apie tai, kokias bendradarbiavimo galimybes suteikia Lietuvos įstatymai, kaip reglamentuojamas bendradarbiavimas. Suteikiama praktinė informacija apie realius bendradarbiavimo mechanizmus (dėmesys – tradicinėms priemonėms).</u>	
10 min.	Klausimai – atsakymai		
20 min.	Darbas grupėse. Esamų bendradarbiavimo mechanizmų priimant viešuosius sprendimus	<u>Dalyviai pasidalina į grupes po 4-5 žmones. Grupelės paskatinamos apsvaistyti, kaip savo praktikoje galėtų pasinaudoti konkrečiais pristatyme aptartais mechanizmais.</u>	

	aptarimas		
10 min.	Darbo grupėse pristatymas.	<u>Kiekviena grupė glaustai pristato savo įžvalgas.</u>	
15 min.	Pertrauka		
30 min.	Namų darbų pristatymas	<u>Dalyviai pasidalina į grupes po 4-5 žmones (grupelės gali likti kaip ankstesnėje diskusijoje, gali susiformuoti naujos). Grupelėms išdalinamos užduotys, vedėjas jas pristato ir paaiškina. Grupelės susipažįsta su užduotimis, pasitaria, kaip jas įgyvendins.</u>	
15 min.	Dienos refleksija	<u>Kiekvienas dalyvis pasidalina įspūdžiais apie tai, ko išmoko ir kaip ši informacija jiems gali praversti ateityje.</u>	<p>Pasidalinimą galima pradėti klausimu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kviečiame porą minučių pagalvoti ir pasidalinti įspūdžiais apie šiandienos renginį. Kas buvo nauja? • Kas atrodo naudingiausia? • Kas jau buvo žinoma iš anksčiau? • Kurias žinias labiausiai ir kaip pritaikysite ateityje?
5 min	Renginio apibendrinimas, atsisveikinimas	<u>Vedėjas trumpai apibendrina renginį: pranešimuose ir diskusijose paliestas temas, klausimus, primena svarbiausius diskusijų</u>	Naudinga dalyviams pasiūlyti (jei tai dar nepadaryta anksčiau) pasidalinti kontaktais, palaikyti ryšius ateityje.

		<u>punktus ir išvalgas. Informuojama apie tolimesnius veiksmus projekte, renginius, bendravimą.</u>	
--	--	---	--

2 diena

Trukmė	Veikla	Tikslas	Patarimai
5 min.	Įvadas.	Vedėjas primena dalyviams renginio tikslus ir dienos planą.	
15 min.	Pasitarimas grupėse	Kiekvienos namų darbus atlikusios grupelės nariai aptaria savo patirtį, ją apibendrina ir pasiruošia pristatyti.	<p>Grupės gali aptarti ir pristatyti tokius klausimus:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kokia buvo užduotis?</i> • <i>Kaip sekėsi ją įgyvendinti?</i> • <i>Ką nuveikėte?</i> • <i>Kokių iškilo sunkumų ir kaip juos sprendėte?</i> • <i>Kokių kilo išvalgų apie bendradarbiavimą su valstybės institucijomis?</i> • <i>Kas galėjo vykti kitaip?</i>

40 min.	Namų darbų pristatymai	Grupelės pasidalina savo patirtimi, gauna grįžtamąjį ryšį iš kitų dalyvių ir vedėjo.	<p>Kiekvienam pristatymui ir jo aptarimui galima skirti iki 10 min. laiko.</p> <p>Po kiekvieno pristatymo vedėjas gali paskatinti kitus dalyvius užduoti klausimus, dalintis įspūdžiais apie kolegų atliktą darbą. Svarbu sukurti palaikymo ir susidomėjimo atmosferą.</p> <p>Po pusės pristatymų verta įterpti kelių minučių pertraukėlę, kad dalyviams būtų lengviau išlaikyti dėmesį pristatymams.</p> <p>Po pristatymų vedėjas per 5 min. apibendrina visų grupelių patirtis – kiek jos buvo panašios, o kiek skyrėsi? Kas pavyko, o kas sekėsi prasčiau? Ko galima pasimokyti iš kiekvienos grupės?</p> <p>Jei lieka laiko, galima paskatinti ir pačius dalyvius pasidalinti įspūdžiais po visų pristatymų.</p>
15 min.	Pertrauka		
40 min	Pristatymas - Kokie yra prieinami NVO, piliečių ir valdžios sektoriaus bendradarbiavimo viešųjų	Suteikiama praktinė informacija apie tai, kokios yra prieinamos bendradarbiavimo galimybės elektroninėje erdvėje. Supažindinama tiek su formaliomis, tiek su	Pristatymo metu būtų pravartu realiu laiku pademonstruoti naudojimosi formaliais ir neformaliais bendradarbiavimo mechanizmais galimybes elektroninėje erdvėje.

	sprendimų priėmimo mechanizmai elektroninėje erdvėje?	neformaliomis priemonėmis. Atskiras dėmesys skiriamas savivaldybės, kurioje vyksta renginys, e-demokratijos skilčiai puslapyje.	Demonstracijų metu dalyviai skatintini užduoti klausimus iš karto.
20 min.	Darbas grupėse. Esamų bendradarbiavimo mechanizmų priimant viešuosius sprendimus aptarimas	Dalyviai pasidalina į grupes po 4-5 žmones. Grupelės skatinamos apsvaistyti, kaip savo veikloje galėtų pasinaudoti konkrečiais pristatyme aptartais mechanizmais.	
10 min.	Darbo grupėse pristatymas.	Kiekviena grupė glaustai pristato savo išvalgas.	
30 min.	Pristatymas – kokie yra gero, konstruktyvaus bendradarbiavimo principai	Pateikiami praktiniai patarimai NVO ir piliečių advokacijos veikloms.	Šalia pagrindinės pranešimo informacijos prisimenami pirmojo renginio metu pateikti tyrimų rezultatai apie abipusius valdžios ir NVO turimus bendradarbiavimo lūkesčius.
10 min	Klausimai atsakymai ir bendra diskusija pristatymo tema	Dalyviai skatinami pagalvoti, kaip savo veikloje galėtų pasinaudoti pranešimo metu išgirstais patarimais. Diskusijos metu dalyviai skatinami pasidalinti ir savo turima patirtimi.	
30 min.	Pristatymas – NVO finansinės būklės	Suteikiama praktinė informacija apie papildomus arba alternatyvius kanalus, per kuriuos NVO gali gauti lėšų, siekdamas	Po pristatymo galima paskatinti dalyvius pasvarstyti apie tai, kokie finansavimo šaltiniai jiems atrodo patrauklūs, kuriuos jie realiausiai

	stiprinimas.	užtikrinti savo veiklas bei jų tęstinumą, stiprinti savo pozicijas bei tapti ilgalaikiais valstybės institucijų partneriais viešųjų sprendimų priėmimo.	gali pritaikyti savo praktikoje.
15 min.	Pertrauka		
10 min.	Apšilimo diskusija	Renginio vedėjas primena apie tai, kas vyko iki pirmosios pertraukos (išvardina grupeles ir kokias užduotis jos atliko). Dalyviai pasidalina įspūdžiais – dėl ko jie tęstų, o dėl ko netęstų namų darbų metu pradėtų iniciatyvų.	
20 min.	Diskusija	Dalyviai aptaria, o renginio vedėjas surašo ant 2 atskirų lapų, kokios buvo teigiamos ir neigiamos patirtys atliekant užduotį. Renginio vedėjas kartu su dalyviais apsversto, į kokias kategorijas (3-5) būtų galima surūšiuoti visas išvardintas (tiek teigiamas, tiek neigiamas) patirtis, pavyzdžiui, emocinės, organizacinės, politinės, ir pan. Dalyviai pasidalina mintimis, pasitaria ir pasiūlo galimus sprendimus kiekvienos kategorijos neigiamų patirčių konvertavimui į	Geriausia, kad lapai su patirtimis būtų pakabinti taip, kad visi dalyviai juos matytų.

		teigiamas.	
10 min.	Individualus pasidalinimas nuomone	<u>Kiekvienas dalyvis</u> pasidalina nuomone apie tai, ką norėtų pakeisti: a) asmeniškai savo gyvenime; b) savo organizacijoje; kad sklandžiau ir dažniau įsitrauktų į viešųjų sprendimų priėmimą.	Vedėjas užrašo kiekvieną paminėtą dalyką ant lentos, o apibendrinamas skatina dalyvius diskutuoti apie tai, kurie iš šių pokyčių yra lengviausiai įgyvendinami, o kurie – sunkiausiai.
10 min.	Dienos ir abiejų renginių refleksija	<u>Kiekvienas dalyvis</u> pasidalina įspūdžiais apie tai, ko išmoko ir kaip šie įgūdžiai jiems gali praversti ateityje.	Pasidalinimą galima pradėti klausimu: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Kviečiame porą minučių pagalvoti ir pasidalinti įspūdžiais apie šiandienos renginį. Kas buvo nauja?</i> • <i>Kas atrodo naudinga?</i> • <i>Kas jau buvo žinoma iš anksčiau?</i> • <i>Prisiminkite šiandienos patirtį ir pirmą susitikimą. Ką išsinešate iš šių renginių? Kaip tai panaudosite ateityje?</i>

5 min	Dienos ir abiejų renginių apibendrinimas, atsisveikinimas	<u>Vedėjas trumpai apibendrina</u> dienos ir abiu renginius kartu: <u>pranešimuose ir diskusijose paliestas temas, klausimus, primena svarbiausius diskusijų punktus ir išvalgas.</u> <u>Informuojama apie tolimesnius veiksmus projekte, renginius, bendravimą.</u>	
-------	---	--	--

Informacinė medžiaga

1. Pagrindiniai tyrimo rezultatai ir rekomendacijos

- LR įstatymai ir kiti teisės aktai įtvirtina pakankamai daug ir įvairių piliečių, NVO ir valstybės sektoriaus bendradarbiavimo mechanizmų, tačiau daug laisvės, kaip juos įgyvendinti, palikta pačioms institucijoms, tad nuo jų darbuotojų iniciatyvumo ir suinteresuotumo itin priklauso, kaip teisės aktuose numatyti piliečių įsitraukimo į sprendimų priėmimą būdai yra realiai įgyvendinami.
- NVO ir valstybės sektoriaus institucijos turėtų suvokti ir pozicionuoti viena kitą kaip partneres, o ne konkurentes. Tam reikalingas lūkesčių suderinimas, kiekvienos pusės tikslų suvokimas, aiški skirtis tarp viešąjį ir privatų interesą ginančių organizacijų, strategija, leisianti panaikinti konkurenciją tarp NVO ir valstybės įkurtų viešųjų įstaigų. Valstybės institucijos turėtų siekti įtraukti NVO, atstovaujančias kuo įvairesnius interesus ir veiklos sritis į sprendimų priėmimo procesus. NVO savo ruožtu turėtų ieškoti tarpusavio interesų suderinimo ir solidarumo kūrimo galimybių, kurios leistų formuluoti vieningesnę nei dabartinė sektoriaus poziciją bendradarbiaujant su valstybės institucijomis, supaprastintų bei pagreitintų bendradarbiavimo procesą.
- Tiek NVO, tiek valstybės institucijos turėtų bendradarbiavimą suvokti plačiau – ne tik kaip įsitraukimą į sprendimus, tiesiogiai susijusius su organizacijų ar jų veiklų finansavimu, socialinių paslaugų teikimu ir NVO veiklos reglamentavimu, bet ir kaip dalyvavimą priimant ekspertinius sprendimus įvairiose dalykinėse srityse, susijusiose su piliečių ir organizacijų atstovaujamaisiais interesais.
- Valstybės institucijų ir NVO sektoriaus tarpusavio pasitikėjimą didintų supratimas apie tai, kaip, atitinkamai, veikia NVO sektorius ir kaip priimami sprendimai valstybės institucijose, tęstinis bendradarbiavimas, skaidrumas, atvira komunikacija, stereotipų atsisakymas.
- Piliečių, NVO ir valstybės institucijų bendradarbiavimui itin didelę įtaką daro „žmogiškasis faktorius“ – asmeniniai ryšiai tarp piliečių, NVO ir valstybės institucijų. Nors, viena vertus, jie supaprastina ir palengvina bendradarbiavimo procesus, kita vertus, yra galimų protekcijų, personalizuotų įtakų šaltinis. Siekiant aiškiau apibrėžti, labiau institucionalizuoti bendradarbiavimą ir sumažinti žmogiškojo veiksnio įtaką ryšio tarp NVO ir valstybės institucijų užmezgimui ir palaikymui, praverstų renginiai arba interneto platformos, kurios padeda apsikeisti kontaktais ir susipažinti su skirtingų NVO atstovų ir valstybės tarnautojų veiklos sritimis.

- NVO sektoriaus kompetencijas reiktų papildyti teisės ir viešojo administravimo žinių pagrindais. Valstybės institucijų darbuotojų kompetencijas reiktų papildyti vadybos, komunikacijos, interesų derinimo ir klientų aptarnavimo įgūdžiais. Tiek vieniems, tiek kitiems abipusiam supratimui didinti ir vieni kitų veiklos principams labiau perprasti praverstų bendri edukaciniai renginiai, kurių metu būtų dalinamasi patirtimi ir problemomis, su kuriomis susiduriama, dalyvaujant viešųjų sprendimų priėmimo.
- Atskiros valdžios institucijos galėtų parengti vadovus, paaiškinančius savo institucijos kompetencijų ribas bei piliečiams suprantama kalba informuoti juos apie tai, už ką atsakingos skirtingo lygmens valstybės institucijos ir kokiais atvejais į jas prasminga kreiptis.
- Valstybės institucijos turėtų skatinti savo darbuotojus laikinai pačius ištraukti į NVO veiklą (pavyzdžiui, savanoriauti) tam, kad jie geriau suprastų šių organizacijų veikimo specifiką, perprastų jų galimybes ir turimą potencialą prisidėti sprendžiant atitinkamų sričių problemas, priimant viešuosius sprendimus.
- Siekdamas mažinti atotrūkį tarp e-demokratijos įrankių potencialo ir realaus šių priemonių panaudojimo, savivaldybės turėtų diegti interaktyvius įrankius – tokius, kurių tikslas būtų ne tik informuoti, bet ir įtraukti svetainės lankytojus į dialogą. Vien atitinkamų funkcijų diegimas neužtikrina tinkamo ir aktyvaus jų naudojimo. Savivaldybėms reiktų įsidiegti aiškia internetinės komunikacijos strategiją, kuri užtikrintų teikiamos informacijos kokybę ir gyventojų įtraukimą. Pavyzdžiui, vadovų darbotvarkės, tarybos, komitetų ir komisijų posėdžių darbotvarkės arba bent jau tvarkaraščiai galėtų būti sudaromi keliems mėnesiams į priekį, užtikrinant, kad suinteresuoti gyventojai žinotų, kaip yra planuojamas sprendimų priėmimas ir turėtų laiko tinkamai pasiruošti bei įsitraukti į jiems aktualių sprendimų priėmimo procesus.
- Savivaldybės galėtų aktyviau naudoti socialinių medijų teikiamas galimybes tiesiogiai komunikuoti su gyventojais, skleisti informaciją apie e-demokratijos įrankius, skatinti įsitraukti į sprendimų priėmimą, teikti grįžtamąjį ryšį.
- Kurti ir išlaikyti glaudesnę ryšį su NVO padėtų patogus informavimas savivaldybių interneto svetainėse – tai galėtų būti speciali iš pirmo puslapio lengvai prieinama skiltis, kurioje būtų teikiama aktuali informacija ir bendri ar atskiri (tam tikrose srityse, tam tikrais klausimais) kvietimai bendradarbiauti. Tokiu būtų didėtų ir komunikacijos skaidrumas – informaciją laiku galėtų sužinoti ne tik tie, kurie jau turi sukūrę asmeninių kontaktų tinklą, bet visi suinteresuoti asmenys. Mažinant neformalios komunikacijos kiekį ir keičiant ją viešai prieinama informacija, augtų NVO ir piliečių pasitikėjimas valstybės institucijomis.

- Nevyriausybines organizacijos turētu aiškiai komunikuoti savo tikslus ir interesus, o valstybės institucijos – kuo plačiau ir prieinamiau skleisti informaciją apie savo poreikius ir apie realias galimybes piliečiams bei organizacijoms įsitraukti į sprendimų priėmimo procesą, taip pat teikti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip vyksta bendradarbiavimas.
- Būtinai mechanizmai, kurie padėtų kaupti ir viešinti gerąją valstybės ir piliečių bendradarbiavimo patirtį bei rezultatus.
- Norint kurti ilgalaikius, pasitikėjimu grįstus santykius tarp valstybės institucijų, reiktų mažinti *ad hoc* arba vienkartinį NVO įtraukimą į viešųjų sprendimų priėmimą, bei skatinti ilgalaikį, nuolatinį įsitraukimą į politikos formavimą, socialinių paslaugų teikimą, inovacijomis pagrįstą problemų sprendimą.
- Reikalinga aiškesnė norma, kas yra atsakingas už bendradarbiavimo inicijavimą – NVO sektorius ar valstybės institucijos ir kaip vyksta jo organizavimas. Tokiu būdu išvengiama nesusipratimo, kai kiekviena pusė laukia, kad kita padarytų pirmą žingsnį.
- Į konkretų sprendimo priėmimą įsitraukę NVO bei piliečiai turėtų prisiimti atsakomybę už dalyvavimą visame sprendimų priėmimo procese - nuo pradžių iki galo. Valstybės institucijos viso proceso metu turėtų teikti adekvatų grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip sekasi įgyvendinti siekiamą tikslą ir kokio būtent įnašo konkrečiu metu reikia iš NVO ar piliečio.
- Priimdami viešuosius sprendimus, valstybės institucijų darbuotojai turėtų orientuotis į galutinį rezultatą ir jo įgyvendinimą kartu su partneriais, ir, kur įmanoma, lanksčiau, adekvačiai konkrečiai situacijai, žiūrėti į biurokratinio proceso vykdymą.
- Siekiant įtvirtinti bendradarbiavimą tarp piliečių, NVO ir valdžios institucijų kaip pagrindinę viešųjų sprendimų priėmimo priemonę, būtina mažinti sėkmės priklausomybę nuo žmogiškojo faktoriaus ir atskirų valstybės sektoriaus darbuotojų kompetencijų. Valstybės institucijose turėtų būti įdiegti aiškūs procesai, kaip įtraukti piliečius į sprendimo priėmimą, juos organizuoti ir viešinti.

2. Įstatymai, reglamentuojantys valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimą

Siekiant, kad bendradarbiavimas tarp valstybės institucijų ir valstybės piliečių iš tiesų būtų ne tik deklaruojamas, bet ir realiai įgyvendinamas, kad šie procesai vyktų atvirai ir skaidriai, kad kiekvienas suinteresuotas pilietis ar jų grupė žinotų, kaip gali įsitraukti į viešųjų sprendimų priėmimą, visų pirma reikalingos teisės aktuose tam įtvirtintos ir nustatytos galimybės.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje LR piliečiams laiduojama teisė dalyvauti šalies valdyme tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus (33 straipsnis). Pagrindiniame šalies įstatyme taip pat įtvirtinta peticijos teisė (33 straipsnis), teisė reikalauti skelbti referendumą (9 straipsnis), inicijuoti įstatymo leidybą (36 straipsnis), teisė laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas, asociacijas (35 straipsnis).

Kituose teisės aktuose valdžios ir piliečių bendradarbiavimo, įsitraukimo būdai numatomi detaliau. Žemiau pateikiame jų sąrašą.

[LR KONSTITUCIJA](#), priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.

LR ĮSTATYMAI:

- [LR Nevyriausybinų organizacijų plėtros įstatymas](#), 2013 m. gruodžio 19 d. Nr. XII-717
- [LR Peticijų įstatymas](#), 1999 m. liepos 7 d. Nr. VIII-1313
- [LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas](#), 1998 m. gruodžio 22 d., Nr. VIII-1003
- [LR Referendumo įstatymas](#), 2002 m. birželio 4 d. Nr. IX-929
- [LR Teisėkūros pagrindų įstatymas](#), 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220
- [LR Teisės gauti informaciją įstatymas](#), 2000 m. sausio 11 d. Nr. VIII-1524
- [LR Viešojo administravimo įstatymas](#), 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234
- [LR Vietos savivaldos įstatymas](#), 1994 m. liepos 7 d. Nr. I-533

PROGRAMOS IR STRATEGIJOS:

- [Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 m. programa](#)
- [Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“](#)
- [Vietos bendruomenių savivaldos programa](#)
- [Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenių plėtros programa](#)

KITI DOKUMENTAI:

- [LR Seimo statutas](#)
- [LR Vyriausybės darbo reglamentas](#)
- Savivaldybių tarybų veiklos reglamentai

TARPTAUTINIAI DOKUMENTAI:

- [Europos vietos savivaldos chartija](#),
- [Europos vietos savivaldos chartijos papildomas protokolas dėl teisės dalyvauti sprendžiant vietos valdžios reikalus](#)
- [Europos Tarybos Ministrų komiteto Rekomendacija Rec\(2001\)19 valstybėms narėms dėl gyventojų dalyvavimo vietos viešajame gyvenime](#)
- [Europos socialinė chartija](#)
- [Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija](#)
- [JTO Visuotinė žmogaus teisių deklaracija](#)

3. Tradiciniai valstybės, NVO ir piliečių bendradarbiavimo mechanizmai

Dalyvauti šalies valdyme Lietuvos piliečiams sudarytos įvairios galimybės: tiek „pasyvios“ (teisė gauti informaciją ir valstybės institucijų prievolė konsultuotis su NVO ir piliečiais), tiek „aktyvios“ (galimybė inicijuoti sprendimus, teikti siūlymus ir pan.).

Informavimas

Neabejotinai siekiant aktyvaus piliečių dalyvavimo tvarkant valstybės reikalus yra būtina sudaryti sąlygas piliečiams ir jų interesus atstovaujančioms nevyriausybinėms organizacijoms užtikrinti teisę gauti informaciją apie ne tik priimtus valstybės ar savivaldybės įstaigų ir institucijų sprendimus, bet ir rengiamus, planuojamus tvirtinti dokumentus, teisės aktus. Piliečiams ir suinteresuotoms NVO taip pat svarbu žinoti, kokias funkcijas tvarkant valstybės reikalus atlieka viena ar kita institucija. LR Teisės gauti informaciją įstatyme numatyta, kad informacija apie valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklą, atliekamas įstatymuose numatytas funkcijas turi būti viešai skelbiama ir visiems prieinama neatlygintinai (6 straipsnis), numatoma tvarka ir galimybės piliečiams kreiptis informacijos į valdžios institucijas.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys piliečių informavimą: LR Vietos savivaldos įstatymas, LR Viešojo administravimo įstatymas, LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas.

Konsultavimasis

Lietuvos įstatymuose įtvirtintas ir konsultacijų su visuomene instrumentas. Konsultacijos gali būti susijusios su naujai priimamų, keičiamų įstatymų, teisės aktų projektų svarstymais, administraciniais sprendimais, susijusiais su bendrais teisėtais visuomenės interesais. Konsultacijos su visuomene apima tiek bendradarbiavimą su visuomenės

interesams tam tikroje srityje atstovaujančiomis organizacijomis (asociacijų, profesinių sąjungų, kitų nevyriausybinių organizacijų atstovais), tiek su gyventojais ir jų grupėmis.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys konsultavimąsi su piliečiais: LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas ir kt.

Posėdžių stebėjimas ir dalyvavimas juose

Lietuvos piliečiams įvairiuose teisės aktuose įtvirtinta galimybė dalyvauti LR Seimo, savivaldybių tarybų posėdžiuose (jei jie nėra uždari). LR Seimo atviri posėdžiai yra vieši ir juos gali stebėti visi, turintys teisę įeiti į LR Seimo rūmus. LR Seimo, LR Vyriausybės posėdžiai, taip pat ir dalies savivaldybių yra transliuojami internetu, institucijų svetainėse galima rasti jų įrašus. Informacija apie būsimus posėdžius (laikas, vieta, darbotvarkės) turi būti vieša ir prieinama.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys posėdžių stebėjimą ir dalyvavimą juose: Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Seimo statutas, LR Vyriausybės darbo reglamentas, Savivaldybių tarybų veiklos reglamentai ir kt.

Referendumas

LR Konstitucijos 9 straipsnis teigia, kad svarbiausi Valstybės bei Tautos gyvenimo klausimai sprendžiami referendumu. Referendumą įstatymo numatyta tvarka skelbia Seimas, taip pat jis gali būti skelbiamas, jeigu to reikalauja ne mažiau kaip 300 tūkstančių piliečių, turinčių rinkimų teisę. Tam tikslui iš ne mažiau nei penkiolikos rinkimų teisę turinčių piliečių sudaroma iniciatyvinė grupė. Visa procedūros eiga aprašoma LR Referendumo įstatyme.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys referendumo institutą: LR Referendumo įstatymas, LR Teisėkūros pagrindų įstatymas, LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas ir kt.

Įstatymų leidybos iniciatyva

LR Konstitucijos 68 straipsnyje įtvirtintos Piliečių įstatymų iniciatyvos teisės įgyvendinimas aprašomas Įstatymų leidybos iniciatyvos įstatyme, pagal kurį 50 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, turinčių rinkimų teisę, gali teikti Seimui įstatymo projektą ir jį Seimas privalo svarstyti, o ne mažiau kaip 300 tūkstančių rinkėjų turi teisę teikti Seimui sumanymą keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys piliečių įstatymų leidybos iniciatyvą: LR Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos įstatymas, Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas ir kt.

Peticijos

Peticijos teisė – Konstitucijoje laiduojama teisė kreiptis į Seimą, Vyriausybę ar savivaldos institucijas (savivaldybės tarybą bei savivaldybės administracijos direktorių). Peticijoje išdėstomi reikalavimai arba siūlymai Peticijų įstatyme nurodytais klausimais, kai tam reikia priimti naują teisės aktą arba pripažinti netekusiu galios galiojantį teisės aktą, ir kai peticijų komisijos tokį kreipimąsi pripažįsta peticija. Kreipimasis, pripažįstamas peticija, jeigu jame dėstomi reikalavimai ir siūlymai šiais klausimais: žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ar įgyvendinimo; valstybės ir savivaldybės institucijų reformavimo; kiti visuomenei, savivaldybėms ar valstybėms svarbūs klausimai. Peticijos Seimui, Vyriausybei ar savivaldybės institucijoms gali būti teikiamos (raštu) tiesiogiai, paštu ar pateikiamos elektroniniu būdu. Pateiktas peticijas nagrinėja prie institucijų sudarytos Peticijų komisijos.

Įstatymai, reglamentuojantys peticijų institutą: LR Peticijų įstatymas ir kt.

NVO Tarybos

NVO plėtros įstatyme kaip viena iš valstybės ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimo formų numatytas Nevyriausybinių organizacijų tarybos steigimas, kuri yra patariamoji institucija, užtikrinanti NVO dalyvavimą nustatant, formuojant ir įgyvendinant nevyriausybinių organizacijų plėtros politiką. Įstatymo 6-ame straipsnyje nusakoma, kad NVO taryba teikia siūlymus dėl NVO plėtros politikos ir jos įgyvendinimo, NVO programų ir priemonių finansavimo prioritetų LR Vyriausybei, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, formuojančioms ir įgyvendinančioms NVO plėtros politiką; kas dveji metai viešai skelbia NVO būklės Lietuvoje ataskaitą; atlieka kitas Tarybos nuostatuose numatytas funkcijas. Įstatymas taip pat numato ir NVO tarybų savivaldybėse steigimą (savivaldybės tarybos sprendimu), kurios taip pat teikia siūlymus savivaldybių taryboms dėl NVO veiklos skatinimo konkrečios savivaldybės teritorijoje.

Kiti įstatymai ir dokumentai, reglamentuojantys NVO tarybų sudarymą ir veiklą: LR Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, Nevyriausybinių organizacijų tarybos nuostatai, Savivaldybių nevyriausybinių organizacijų tarybų nuostatai ir kt.

Gyventojų apklausos

LR Vietos savivaldos įstatymas garantuoja gyventojams galimybę savo nuomonę viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymo klausimais pareikšti dalyvaujant vietos gyventojų apklausose, kurių rezultatai yra patariamą pobūdžio. Apklausiai gali būti teikiami klausimai, kuriuos savivaldybė sprendžia vykdydama savarankiškas funkcijas, tai pat dėl naujų savivaldybių steigimo, panaikinimo, teritorijų ribų bei centrų nustatymo ir keitimo.

Įstatymai, reglamentuojantys gyventojų apklausų organizavimą: LR Vietos savivaldos įstatymas ir kt.

Seniūnaičiai

Nuo 2008 m. LR Vietos savivaldos įstatyme atsirado svarbi dalis, reglamentuojanti gyvenamosios vietovės bendruomenės atstovo – seniūnaičio veiklą. Įstatymas įpareigoja Savivaldybės tarybą suskirstyti savivaldybės aptarnaujamą teritoriją į seniūnaitijas pagal gyvenamąsias teritorijas. Seniūnaičius renka seniūnaitijos gyventojai, o siūlyti kandidatus gali tik tos seniūnaitijos gyventojai bei nevyriausybinės organizacijos, asociacijos, įstaigų ir organizacijų kolektyvai, veikiantys toje seniūnaitijoje. Įstatyme apibrėžtos seniūnaičio teisės ir pareigos įtvirtina seniūnaičio kaip tarpininko vaidmenį tarp seniūnijos, savivaldybės atstovų ir gyventojų.

Seniūnaitis atstovauja gyventojų interesams, skatina gyventojus prižiūrėti gyvenamosios vietovės teritoriją, plėtoti ir organizuoti kultūrinį ir sportinį gyvenimą, prireikus dalyvauja organizuojant gyventojų apklausas, susitikimus su savivaldybės ar valstybės institucijų atstovais, teikia gyventojams informaciją apie įvairių įstaigų funkcijas, darbo laiką ir tvarką. Taip pat seniūnaičiai turi teisę gauti savivaldybės institucijų parengtus teisės aktų projektus ir priimtus teisės aktus, dalyvauti savivaldybės tarybos, komitetų posėdžiuose, išsakyti seniūnaitijos gyventojų nuomonę, siūlyti problemų sprendimo variantus.

Įstatymai, reglamentuojantys seniūnaičių veiklą: LR Vietos savivaldos įstatymas ir kt.

Neformalios iniciatyvos:

- Parašyk jiems – padeda piliečiams sužinoti savo atstovus valstybės institucijose (kas yra seniūnas, meras ar seimo narys) ir su jais susisiekti – <http://parasykjiems.lt>

- Ką veikia valdžia? – vienoje vietoje surenkama ir skelbiama valstybės ir savivaldybių institucijų informacija – <http://manovaldzia.lt/>
- Seimo posėdžių lankomumo ir balsavimo statistika – <http://seime.lt/>
- LR Seimo stebėsenos portalas, leidžiantis sužinoti, kaip balsavo Seimas, ir kurių Seimo narių ir partijų pozicijos panašiausios į svetainės lankytojo – <http://manoseimas.lt/>
- Racionalaus balsavimo sistema internete, leidžianti sužinoti, kuris politikas ar partijos yra arčiausiai Jūsų pažiūrų – <http://www.manobalsas.lt>
- Platforma, skirta visuomenei bendrauti su politikais, susipažinti su jų veikla ir rinkiminėmis programomis – <http://www.zinaukarengu.lt/>
- Portalas, paremtas Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos, Referendumų ir Elektroninio parašo įstatymais, siūlo teisėtą, nemokamą būdą teikti pilietines iniciatyvas ir palaikyti jas, pasirašant el. būdu – www.lietuva2.lt.
- Atvirų duomenų prieiga – <http://www.atviriduomenys.lt/>
- Valstybės skolos stebėjimas – <http://www.2g.lt/>
- Pranešk apie korupcijos atvejus – <http://www.skaidrumolinija.lt/>
- Piliečių nurodyta informacija apie nelegalios prekybos taškus – <http://www.beseselio.lt/>
- Galimybė pranešti apie pastebėtus nesąžiningumo atvejus ir nusižengimus rinkimų metu – <http://baltosiospirstines.lt/pranesk>

4. Formalios ir neformalios e-demokratijos priemonės

Nacionalinio lygmens E-demokratijos priemonės

- Elektroniniai valdžios vartai – <https://www.epaslaugos.lt/>
- Teisės aktų registras – <https://www.e-tar.lt/>
- LR Seimo posėdžių ir kitų renginių tiesioginės transliacijos ir vaizdo įrašai – http://www3.lrs.lt/pls/inter/w2008_home.dabarseime

- LR Vyriausybės viešosios konsultacijos – <http://www.lrvk.lt/lt/veikla/viesosios-konsultacijos/>
- Galimybė teikti siūlymą, kaip spręsti problemą keičiant esamus ar kuriant naujus teisės aktus – <http://tm.lt/teisini/>
- Aktualūs valstybės finansų duomenys – http://www.finmin.lt/web/finmin/aktualus_duomenys

E-demokratijos galimybės savivaldybių interneto svetainėse

- Vadovų darbotvarkės peržiūra
- Elektroninis užsirašymas į priėmimą pas merą
- Svarstomų teisės aktų projektai ir susiję dokumentai, galimybė juos peržiūrėti ir komentuoti
- Priimtų teisės aktų projektai ir susiję dokumentai, galimybė juos peržiūrėti ir komentuoti
- Tarybos posėdžių dienotvarkės peržiūra
- Tarybos posėdžių medžiagos peržiūra
- Tarybos posėdžių vaizdo įrašai
- Tarybos balsavimų rezultatai
- Informacijos apie komitetų ir komisijų posėdžius peržiūra
- Galimybė pateikti savivaldybei pasiūlymą arba skundą
- Galimybė užduoti klausimą savivaldybės darbuotojams
- Gyventojų ir savivaldybės diskusijų forumas
- Virtualios gyventojų apklausos
- Galimybė internetu pateikti peticiją, ją pasirašyti
- Galimybė žemėlapyje pranešti apie konkrečioje vietovėje esančią problemą
- Savivaldybės puslapis socialiniuose tinklapiuose: Facebook, YouTube, Twitter

Neformalios iniciatyvos:

- Parašyk jiems – padeda piliečiams sužinoti savo atstovus valstybės institucijose (kas yra seniūnas, meras ar seimo narys) ir su jais susisiekti – <http://parasykjiems.lt>
- Ką veikia valdžia? – vienoje vietoje surenkama ir skelbiama valstybės ir savivaldybių institucijų informacija – <http://manovaldžia.lt/>
- Seimo posėdžių lankomumo ir balsavimo statistika – <http://seime.lt/>
- LR Seimo stebėsenos portalas, leidžiantis sužinoti, kaip balsavo Seimas, ir kurių Seimo narių ir partijų pozicijos panašiausios į svetainės lankytojo – <http://manoseimas.lt/>
- Racionalaus balsavimo sistema internete, leidžianti sužinoti, kuris politikas ar partijos yra arčiausiai Jūsų pažiūrų – <http://www.manobalsas.lt>
- Platforma, skirta visuomenei bendrauti su politikais, susipažinti su jų veikla ir rinkiminėmis programomis – <http://www.zinaukarenku.lt/>
- Portalas, paremtas Piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos, Referendumų ir Elektroninio parašo įstatymais, siūlo teisėtą, nemokamą būdą teikti pilietines iniciatyvas ir palaikyti jas, pasirašant el. būdu – www.lietuva2.lt
- Puslapis skirtas elektroninių peticijų kūrimui, talpinimui internete ir jų pasirašymui - e-peticija.lt (atkreiptinas dėmesys, jog peticijos tam, kad jas būtų galima pateikti, turi būti pasirašytos elektroniniu parašu; kitu atveju – tai puiki priemonė burti bendraminčių grupes, atkreipti dėmesį į problemas ir iniciatyvas)
- Atvirų duomenų prieiga – <http://www.atviriduomenys.lt/>
- Valstybės skolos stebėjimas – <http://www.2g.lt/>
- Pranešk apie korupcijos atvejus – <http://www.skaidrumolinija.lt/>
- Piliečių nurodyta informacija apie nelegalios prekybos taškus – <http://www.beseselio.lt/>
- Galimybė pranešti apie pastebėtus nesąžiningumo atvejus ir nusižengimus rinkimų metu – <http://baltosiospirstines.lt/pranesk>

- Nedidelių bendruomenių problemų sprendimų procesų viešinimas - <http://50000.lt/>

5. Gerųjų bendradarbiavimo praktikų pavyzdžiai

Kol kas gerųjų piliečių, nevyriausybinių organizacijų ir valdžios institucijų bendradarbiavimo sprendimų priėmimo procese pavyzdžių Lietuvoje nėra itin daug. Žemiau pateikiame porą didesnių ir žinomesnių atvejų.

Neliečiamo kapitalo fondas – apdovanota kaip geriausia teisėkūros iniciatyva

LR Teisingumo ministerija kelis metus iš eilės skelbė geriausios teisėkūros iniciatyvos rinkimus. Geriausia 2009 m. teisėkūros iniciatyva tapo siūlymas nustatyti, kad parama, gauta į Labdaros ir paramos fondų įstatyme reglamentuojamą neliečiamo kapitalo fondą, galėtų būti investuojama. Ją labiausiai palaikė tiek visuomenė, tiek teisės srities žinovai.

Geriausios teisėkūros iniciatyvos autoriai - Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Pilietinės atsakomybės fondas, NVO Teisės institutas ir UAB „Integrity“.

Už šią ir kitas Teisingumo ministerijai pateiktas piliečių iniciatyvas visi norintys galėjo balsuoti 2009 m. gruodį paskelbtuose „Geriausios teisėkūros iniciatyvos“ rinkimuose. Minėta iniciatyva išrinkta geriausia susumavus balsavusiųjų internete ir autoritetingos komisijos balsų rezultatus. Įvertinusi šio siūlymo aktualumą bei svarbą, Teisingumo ministerija 2009 m. spalį sudarė darbo grupę teisės aktų, kurie sudarytų prielaidas steigti ir funkcionuoti neliečiamo kapitalo fondams Lietuvoje, projektams parengti.

Teisingumo ministras, skelbdamas geriausią teisėkūros iniciatyvą, tikėjosi, kad tiek šie rinkimai, tiek dar aktyvesnis visų valstybės institucijų siekis bendradarbiauti su visuomene paskatins piliečių iniciatyvumą ir padės išsklaidyti nuogąstavimus, kad į jų teikiamus pasiūlymus nėra reaguojama.

Su Teisingumo ministerijai pateiktomis teisėkūros iniciatyvomis galima susipažinti Teisingumo ministerijos interneto svetainės „Teisėkūros iniciatyvų“ skiltyje. Čia taip pat galima pateikti naują pasiūlymą ar pastabą dėl teisinio reglamentavimo.

Pagal www.tm.lt ir www.nvoteise.lt informaciją.

Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos (LiJOT) įsitraukimas rengiant Nacionalinę jaunimo politikos plėtros programą

2010 m. LR Vyriausybė patvirtino Nacionalinę jaunimo politikos 2011 – 2019 m. plėtros programą – ilgalaikį valstybės planavimo dokumentą, kurio kūrime vienas iš aktyviausių veikėjų ir proceso stebėtojų buvo Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (LiJOT).

Nacionalinė jaunimo politikos plėtros programa buvo pradėta ruošti 2009 metais. Šiam procesui LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija sukūrė atskirą darbo grupę, kurią sudarė LiJOT, Jaunimo reikalų departamento prie SAM bei LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai. 2010 metais darbo grupė turėjo 15 posėdžių. Programos kūrimo procesui užtrukus, LiJOT ne kartą kreipėsi į LR Socialinės apsaugos ir darbo ministrą, LR Prezidentę bei LR Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisiją prašydama nevilkinti vykstančių procesų, organizavo atskirus susitikimus su kitų ministerijų (Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Ūkio ministerijų) atstovais, kitomis suinteresuotomis pusėmis, bendradarbiavo su Nacionaline jaunimo reikalų koordinatorių asociacija. Taip pat nuogastavimus dėl Nacionalinės jaunimo politikos plėtros programos LiJOT organizacijos narės išreiškė LiJOT 27-oje Asamblėjoje priimdamos rezoliuciją „Dėl ilgalaikės jaunimo politikos strategijos 2009-2018 metams kūrimo“.

Dokumento projektui pasiekus Vyriausybės lygmenį vyko nuolatinė aktyvi proceso stebėseną bei bendradarbiavimas su Vyriausybės atstovais. 2010 metų gruodžio 1 d. Nacionalinė jaunimo politikos plėtros programa 2011-2019 metams bei jos priemonių planas 2011-2013 metams buvo patvirtinti LR Vyriausybėje.

Rengiant programą vyko daug susitikimų su LiJOT Valdybos ir Jaunimo reikalų tarybos atstovais, taip pat LiJOT nuolat rengė konsultacijas su nariais šiuo klausimu. LiJOT pasiekimu galima laikyti tai, jog patvirtintos programos ir priemonių plano turinys atitinka LiJOT narių suformuluotas nuostatas dėl šio dokumento.

Pagrindiniai sunkumai, su kuriais LiJOT teko susidurti bendradarbiavimo su valstybės institucijomis metu – įvairių institucijų skirtingas požiūris į jaunimą klausimas, nes ne visos institucijos vienodai traktuoja, kas yra jaunimas, jaunimo veikla, nėra įsigilinę arba neįsigilina į jaunimo klausimus, skirtingai vertina jaunimo politikos svarbą bendrame valstybės politikos kontekste. Įveikti šiuos iššūkius LiJOT padėjo konstruktyvus ir argumentų kalba paremtas bendravimas ir bendradarbiavimas, nuolatinis organizacijos kompetencijų gilinimas ir klausimo (problemos) išmanymas.

LiJOT patarimai kitoms NVO (ar piliečių grupėms), siekiančioms efektyvaus bendradarbiavimo su valstybės ar savivaldybių institucijomis: išlikti diplomatiškiems, bendrauti pagarbiai ir visuomet turėti ką pasiūlyti. Taip pat svarbu parodyti, kad NVO (ar piliečiai) turi pakankamai kompetencijų analizuoti situaciją, dokumentus, į juos

įsigilinti, kad sugebama ne tik nurodyti problemas, bet ir siūloma, kaip jas būtų galima spręsti. Pastebima, jog dažna nevyriausybinių organizacijų bėda – netaktiška kalbėjimo maniera ir neturėjimas pasiūlymų, kaip keisti, gerinti situaciją.

6. Užsienio patirties pavyzdžiai

Dėmesys atkreiptinas į šias Lietuvoje dar neprigijusias ar mažiau prigijusias užsienio valstybių patirtis:

- Tiek federaliniu, tiek provincijų lygmenimis **Kanadoje** taikoma **viešųjų konsultacijų procedūra** (numatyta keletas galimų procedūrų, kurias nacionalinė ar provincijų valdžia atsižvelgdama į situaciją gali pasirinkti pati). Pavyzdys: reguliariai vykstančios viešos konsultacijos dėl ateinančių metų biudžeto.
- Prieš svarbių dokumentų tvirtinimus **Danijos** savivaldybėse rengiamos **viešos apklausos**, pavyzdžiui, dėl savivaldybės strategijos (savivaldybės veiklos plano) ir įvairių kitų, savivaldybės gyventojų interesus liečiančių svarbių klausimų.
- Viena iš **Serbijos** savivaldybių, kuri pasižymi tuo, kad joje egzistuoja aktyvus **Piliečių Informavimo centras**, administruojantis paslaugų teikimą vieno langelio principu. Svarbu, jog Piliečių Informavimo centrą sudaro visuomeninių, nevyriausybinių organizacijų, taip pat savivaldybės atstovai.
- Bet kokiam piliečių įsitraukimui yra reikalinga lengvai prieinama informacija. **Šveicarijoje** nuo 2006 m. liepos 1 d. galiojant „viešumo“ įstatymui kiekvienas asmuo, neatsižvelgiant į jo pilietybę, turi teisę reikalauti ir gali **gauti viešus dokumentus** iš federalinės administracijos net nurodydamas svarbių priežasčių.

(Pavyzdžiai pagal Pilietinės visuomenės instituto išleistą studiją „Lietuvos valdžia: atvirumo link?“ (Vilnius, Versus aureus, 2009); Vidaus reikalų ministerijos leidinį „Spręskite patys“ (http://www.logincee.org/remote_libraryitem/8902?lang=ar)).

Tačiau svarbu pažymėti, jog situacija Lietuvoje išsiskiria ne tuo, jog įstatymai nenumato pakankamai galimybių piliečiams ir NVO įsitraukti į viešųjų sprendimų priėmimą, bet tuo, jog įstatymuose numatytos galimybės yra menkai prigijusios praktikoje. Į kitas šalis galima žvelgti kaip į pavyzdį, kur tiek valstybės institucijos labiau kviečia aktyviai naudotis bendradarbiavimo mechanizmais, stengiasi gyventojus įtraukti, tiek patys piliečiai yra su šiais mechanizmais labiau susipažinę, pasitikintys savimi bei savo galimybėmis ir aktyvesni.

7. Namų darbų užduotys

1. Išsirinkite vieną savo kaimynystės, miestelio ar kaimo bendruomenės problemą. Išsiaiškinkite, kokios valstybės institucijos gali padėti tą problemą spręsti, kaip į jas kreiptis. Pagalvokite, su kuo būtų galima suburti iniciatyvinę grupę, kokios nevyriausybinės organizacijos veikia šioje srityje? Kreipkitės į jas, sukurkite veiksmų planą, kaip būtų galima spręsti iškilusią problemą, pasitelkiant ir NVO ir valstybės institucijų išteklius. Per kitą užsiėmimą turėsite pristatyti savo veiksmų planą. Visą laiką, kol atliksite užduotį, fiksuokite savo patirtis, pastebėjimus, kylančias problemas.

2. Išsirinkite vieną klausimą, kuris turi artimiausiu laiku būti sprendžiamas savivaldybėje (pavyzdžiui, per Tarybos posėdį). Suraskite visus susijusius dokumentus, aptarkite ir įvertinkite sprendimą su šeimos nariais, pažįstamais, organizacijomis, kurioms aktuali šio klausimo dalykinė sritis. Paruoškite atsiliepimą, kurį būtų galima išsiųsti politikams. Per kitą užsiėmimą turėsite pristatyti savo atsiliepimą. Visą laiką, kol atliksite užduotį, fiksuokite savo patirtis, pastebėjimus, kylančias problemas.

3. Išnagrinėkite savo savivaldybės e-demokratijos svetainę ir pasinaudokite bent viena siūloma e-demokratijos priemone. Per kitą užsiėmimą turėsite pasidalinti savo patirtimi. Visą laiką, kol atliksite užduotį, fiksuokite savo patirtis, pastebėjimus, kylančias problemas.